

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Martin Smitka

Právní ochrana vlastníka pomocí žalob in rem

Diplomová práce

Olomouc 2024

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Právní ochrana vlastníka pomocí žalob in rem“ vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 11. 1. 2024

.....

Martin Smitka

Poděkování

Chtěl bych poděkovat své vedoucí diplomové práce JUDr. Kamile Bubelové, Ph.D., zejména za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a ochotu při zpracování této práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	6
Úvod.....	7
1. Pojem držba	9
1.1. Druhy držby	9
1.2. Nabytí a ztráta držby.....	11
1.3. Ochrana držby	12
2. Pojem, obsah a omezení vlastnického práva	14
2.1. Druhy vlastnického práva.....	15
2.2. Originární způsob nabytí vlastnického práva	16
2.3. Derivativní způsob nabytí vlastnického práva	19
2.4. Ochrana vlastnického práva	20
3. Vývoj rei vindicatio.....	22
3.1. Aktivní a pasivní legitimace.....	24
3.2. Obrana žalovaného	27
3.3. Předmět reivindikace	28
3.4. Náklady na věc a poškození věci.....	29
3.5. Reivindicatio utiles	31
4. Actio negativa	34
4.1. Actio negativa u usufructu.....	34
4.2. Actio negativa u služebností	35
4.3. Actio negativa a imise	37
4.4. Actio negatoria	39
5. Actio Publiciana	41
5.1. Aktivní a pasivní legitimace, dokazování.....	43

Závěr	46
Seznam použitých zdrojů	49
Shrnutí.....	53
Summary.....	53
Klíčová slova	54
Key words.....	54

Seznam použitých zkratek

b. f.	bona fides
C.	Codex Iustiniani
D.	Digesta Iustiniani
G.	Gaiovy Instituce
I.	Justiniánovy Instituce
LDT	Lex duodecim tabularum
m. f.	mala fides

Úvod

Jako téma diplomové práce jsem si zvolil právní ochranu vlastníka pomocí žalob *in rem*. Důvodem, který mě vedl k výběru daného tématu, je to, že žaloba jako taková je komplexní institut a pro pochopení jejího fungování je třeba znát a chápat další souvislosti, které by na první pohled s problematikou nemusely souviset. Ve své práci se zabývám čtyřmi vlastnickými žalobami *in rem*. Ochrana vlastnického práva byla důležitou otázkou již za dob vyspělého římského práva. Jakýkoli římský právník si kladl otázku, jak je právo chráněno, resp. podle jaké žaloby mohou žalovat. *Actiones* jako institut jsou zásadní pro pochopení fungování systému ochrany vlastnického práva.

Cílem mé práce je vytvořit ucelený přehled o žalobách *in rem*. To zejména proto, že ne všem žalobám je věnován takový prostor, který by si zasloužily. Mnoho autorů opomíjí *reivindicatio utilis* a *actio negativa*. Využívám především analýzu primárních pramenů, ale taktéž deskriptivní a komparativní metodu se zahraniční literaturou.

Pro zpracování své práce jsem využíval především primární prameny, jako jsou *Lex duodecim tabularum*, *Iustiniani Digesta*, *Iustiniani Institutiones*, *Gaiovy Instituce* a doplnkově také *Codex Iustinianus*. Využívám taktéž novější české, ale také zahraniční monografie, slovníky, odborné články a cizojazyčné překlady.

Diplomová práce je zpracována do pěti kapitol. V první kapitole se zabývám držbou. Na začátek vymezuji pojem držby. V první podkapitole druhy držby. V druhé pak nabytí a její ztrátu a v poslední ochranu držby. Institut držby je do práce zařazen zejména pro pojmové odlišení od vlastnického práva, ale také pro odlišnou ochranu.

V druhé kapitole se zabývám vlastnickým právem. Na úvod řeším otázku pojmu, obsahu a omezení vlastnického práva. V první podkapitole druhy vlastnického práva, které jsou zásadní pro pochopení fungování žalob. Ve druhé a třetí podkapitole nabývání vlastnického práva, které má přesah i do *rei vindicatio*. Ve čtvrté podkapitole je obecně pojednáno o ochraně.

Třetí kapitola řeší první žalobu, a to *rei vindicatio*. Na počátku rozebírám její vývoj. V dalších podkapitolách se věnuji aktivní a pasivní legitimaci, obranám žalovaného, předmětu *reivindicace*, nákladům vynaloženým na věc a poškození věci. V poslední, páté podkapitole se věnuji druhé žalobě *reivindicatio utilis*.

Čtvrtá kapitola řeší třetí žalobu v pořadí, a to *actio negativa*. Ve čtyřech podkapitolách je ukázáno její užití u *usufructu*, služebností, *imisi* a její proměna na *actio negatoria*. Poslední, pátou kapitolu uzavírá *actio Publiciana*, kde se věnuji

aktivní a pasivní legitimaci a dokazování, a to zejména z důvodu protínání některých shodných otázek pro rei vindicatio.

1. Pojem držba

Držba neboli *possessio* je všeobecná moc nad movitou věcí.¹ Slovo pochází od latinského *sedes*, resp. sedění.² S tímto institutem počítá římské právo již od období království. Ovšem ne v takové podobě, jako ho zná důkladně propracované klasické právo. Jedná se o faktické, nikoli právní panství nad věcí. To lze vyvodit z formulace *possessio autem plurimum facti habet*.³ V překladu znamená, že držba je obecně otázkou fakticity. Je tvořena dvěma základními prvky. Mluvíme o fyzickém ovládnutí věci a vůli ovládat věc jako svou vlastní. V prvním případě jde o *corporalis possessio*, kterého může být dosaženo i prostřednictvím další osoby (typicky otroka). Ve druhém případě se jedná o *animus possidendi*, který se vyznačuje nezastupitelností. Držitelem je zásadně vlastník.

Myšlenky římských právníků zejména v poklasickém právu ztotožňovaly držbu s vlastnictvím nebo i s právy k věci cizí. To bylo důsledkem zejména všeobecné vulgarizace práva. Premisu ztotožnění je třeba odmítnout, protože držba může být jak nezávislá na vlastnictví, tak i naopak vlastnictví může být nezávislé na držbě. To ale nevylučuje situaci, kdy existují tyto dva instituty v jeden okamžik.⁴ O stejném závěru svědčí i dva fragmenty z Digest. První⁵ z nich uvádí: „*separata esse debet possessio a proprietate*.“ Držba by měla být odlišná od vlastnictví. Druhý⁶ potom sděluje: „*Nihil commune habet proprietas cum possessione*.“ Vlastnictví nemá nic společného s držbou. Až justiniánské právo opět důkladně rozlišuje mezi těmito dvěma instituty a zavádí nově držbu nemovitých věcí.

1.1. Druhy držby

Za dob království, resp. rané republiky, se otázka držby řešila zejména v souvislosti s rody (*gentes*), které vlastnily půdu, a rodinám (*familiae*) byla umožněna pouze faktická držba. Za dob klasického práva se začalo rozlišovat zejména mezi držbou civilní, naturální a interdiktní.⁷ Vedle toho rozlišujeme vadnou (*possessio*

¹ KINCL, Jaromír a kol. Římské právo. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 161

² BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie římského práva. 2. přeprac. vyd. Praha: Academia, 1994, s. 420. Stejně tak Paul. D. 41.2.1 pr.

³ Pap. D.4.6.19.

⁴ BARTOŠEK, Milan, MALÝ, Karel (ed.). Škola právního myšlení. Praha: Karolinum, 1993, s. 165.

⁵ Ulp. D.43.17.1.2.

⁶ Ulp. D. 41.2.12.1.

⁷ REBRO, Karol, BLAHO, Peter. Římské právo. 4. vydání. Bratislava: Iura Edition, 2010, s. 183. Pojem interdiktní držby tradiční římské právo neznalo. Jde o takovou držbu, kterou chránil praetor pomocí *possessorních interdiktů* před zásahy dalších osob.

vitiosa), bezvadnou (*possessio non vitiosa*) a oprávněnou (*possessio iusta*), neoprávněnou držbu (*possessio iniusta*).⁸

Sporná je otázka, zda je možné zařadit do druhů držby i držbu ve zlé, resp. dobré víře.⁹ Proto držitelem v dobré víře (*bonae fidei possessor*) je osoba, která je přesvědčena, že svou držbou nikomu nezpůsobí újmu. Naproti tomu držitelem ve zlé víře (*malae fidei possessor*) je typicky osoba zloděje nebo nepoctivého nálezce, tzn. ví nebo musel vědět, že mu věc nepatří.

V první řadě je třeba zmínit nedůležitější ze všech výše jmenovaných, a to civilní držbu (*possessio civilis*) neboli vlastní držbu. Důvodem, proč se jí v této práci na tomto místě zabývám, je zejména otázka nabývání vlastnického práva nemancipační věcí¹⁰ pomocí tradice a taktéž význam pro vydržení při *actio Publiciana*. Jde o držitele, který vykonává držbu pro sebe (*corpus*) a s vůlí mít ji pro sebe (*animus rem sibi habendi*).¹¹ Vyskytuje se v případě nabytí pomocí tradice *ex iusta causa mancipační věcí*¹² a nabytí *ex iusta causa* od nevlastníka.¹³

Vedle toho je třeba taktéž zmínit naturální držbu (*possessio naturalis*). Můžeme ji taktéž znát pod názvem *detence* nebo *cizí držba*. Tento typ není považován za skutečnou držbu, a proto ani nepožívá držební ochrany. Detentor pouze fyzicky působí na věc (*corpus*), ale nikoli s vůlí ovládat věc jako svou vlastní (*animus alieno nomine*).¹⁴ Doslovně vykonává svou moc, tzn. drží, ale ve jménu jiného.¹⁵ Může jít také o situaci pronájmu domu, kdy pronajímatel dům odevzdá nájemci, který nad domem získá faktickou moc.¹⁶ Ale taktéž pachtýři cizích věcí. Jelikož chybí *animus*, není možné uvažovat o *b. f.* nebo *m. f.*, protože tam, kde není úmysl, není možné posoudit

⁸ Vadná je taková, kterou nabyt před sporem s druhou stranou tajně (*clam*), násilím (*vi*), *precarium* (výprosa). Oprávněná byla taková, která byla v souladu s normami práva. Vhodné je tyto čtyři druhy uvádět pospolu, a to proto, že vadná je vždy i neoprávněnou držbou, ale to samé neplatí vždy opačně.

⁹ REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rímské...*, s. 187. Většina zdrojů zařazuje tento typ do druhů držby. Např.: HARAMIA, Ivan; ŽIDLICKÁ, Michaela a BLAHO, Peter. *Základy římského práva*. Bratislava: Manz, 1997, s. 171. S tímto většinovým názorem je třeba nesouhlasit. Dobrá a zlá víra jsou stavy, kterých není držba jako institut schopna. Takový stav je možné přiřadit pouze dobromyslnému nebo zlomyslnému držiteli (*b. f. a m. l. possessor*) tj. fyzické osobě nikoli abstraktnímu institutu.

¹⁰ *Res nec mancipi*.

¹¹ KOLAŇCZYK, Kazimierz a KODRĘBSKI, Jan. *Prawo rzymskie*. Wyd. 5., zmienione. Warszawa: LexisNexis, 2007, s. 271.

¹² *Res mancipi*.

¹³ REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rímské...*, s. 184. V prvním případě kvůli formálnímu nedostatku a ve druhém kvůli zásadě: „*Nemo plus iuris ad alium transferr potest quam ipset habet*“ – *Ulp. D. 50. 17. 54*. Nikdo nemůže převést více práv, než má on sám. Pokud v práci není uvedeno jinak jde o překlady autora práce.

¹⁴ KOLAŇCZYK, Kazimierz a KODRĘBSKI, Jan. *Prawo...*, s. 271.

¹⁵ Příkladem může být otrok. Držbu je možné uchovat pomocí každého, kdo ovládá věc naším jménem. K tomu stejně *Paul. D.41.2.3.12.; G. 4.153*.

¹⁶ HARAMIA, Ivan; ŽIDLICKÁ, Michaela a BLAHO, Peter. *Základy...*, s. 169.

obsah ani kvalitu. Je možné detenci nazvat jako předstupeň držby, stejně jako držbu předstupněm vlastnictví.¹⁷

1.2. Nabytí a ztráta držby

Držba je faktický stav, a proto není možný její převod. Je nutné její opětovné nabytí.¹⁸ Držbu nemohou nabýt právnické osoby, duševně choří a v raných fázích vývoje římského práva ani děti.¹⁹ Je jí možné nabýt skrze zástupce. Na tomto místě se nabízí odlišit nabytí držby od nabytí detence. Rozdíl je především v kauze a animu.²⁰

Pro nabytí držby je nutné, aby zde byl jak corpus, tak i animus (obě složky držby) v drtivé většině případů v jedné fyzické osobě. Proto platí zásada corpore et animo.²¹ Nabytí držby corpore se objevuje v Digestech zejména u těchto případů. U vstoupení na část pozemku s úmyslem nabýt ho jako celek²² prodávající přinesl věc do domu kupujícího,²³ kupující zapečetil sudy,²⁴ pouhé ukázání z věže na druhý pozemek,²⁵ očima a úmyslem u těžkých věcí a u vína předáním klíčů od vinného sklípku²⁶ a nález pokladu.²⁷ Nabytí držby animo je možné shledat například u koupení a označení trámů.²⁸

Podobně jako u vlastnického práva je možné nabýt držbu originárně (původně), nebo derivativně (odvozeně). Mezi originární způsob nabytí lze zařadit především okupaci věci (occupatio). Jde o uchopení věci, resp. aprehenzi, která může být podle intenzity buď s vůlí předchozího držitele, nebo jednostranná typicky u chycení divokého zvířete. Pro přesnost je třeba uvést, že okupace měla rozdílné následky vzhledem k době klasické a justiniánské. V době klasické byla s okupací spojena držba a až vydržením mohlo dojít k nabytí vlastnického práva. Zatímco v době

¹⁷ BUBELOVÁ, Kamila. Držitel – detentor nebo possessor? Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, 2000, roč. 2, č. 1, s. 31.

¹⁸ KINCL, Jaromír a kol. Římské..., s. 167.

¹⁹ PETR, Bohuslav. Nad bývalým, současným i budoucím pojetím držby a vydržení. Právní rozhledy. 2005, roč. 13, č. 17, s. 613.

²⁰ HARAMIA, Ivan; ŽIDLICKÁ, Michaela a BLAHO, Peter. Základy..., s. 172. Proti sobě tedy stojí iusta causa possessionis a iusta causa detentionis. Ohledně animu potom animus rem sibi habendi a animus alieno nomine.

²¹ Paul. D. 42.3.2.1. Et apiscimur possessionem corpore et animo, neque per se animo aut per se corpore. Držbu získáme jak pomocí fyzického působení, tak úmyslu, a ne těmito odděleně.

²² Paul. D. 42.3.2.1.

²³ Cel. D. 41.2.18.2.

²⁴ Trebatius u Ulp. D.18.6.1.2.

²⁵ Cels. D. 41.2.18.2.

²⁶ Paul. D. 41.2.1.21. Fragment se konkrétně zmiňuje o sloupu.

²⁷ Paul. D. 41.2.3.3. Zde proti sobě stojí odlišné názory Sabiniánů a Prokuliánů. Kdy podle první skupiny se vyžadovalo odnesení pokladu, ale podle druhé postačovalo nalezení k nabytí držby.

²⁸ Paul. D. 18.6.15.1.

Justiniána stejná situace vedla přímo k nabytí vlastnického práva.²⁹ Za derivativní případy nabytí lze považovat především tři instituty, a to *traditio longa manu* (odevzdání dlouhou rukou),³⁰ *traditio brevi manu* (odevzdání krátkou rukou)³¹ a symbolické odevzdání věci.³² K těmto je třeba přiřadit i *constitutum possessorium*.³³ Taktéž bylo možné nabýt držbu třetí osobou, ale pouze za předpokladu, že existuje *corpus* třetí osoby a tato má vůli držet pro držitele s tím, že držitel chce držet pro svoji osobu.

Držba zaniká ze stejných důvodů, jako vzniká. Je možné si představit situace zániku držby *corpore et animo*, a to prostřednictvím derelikce nebo tradice. Derelikce není nic jiného než opuštění věci. Jde o projev typu odhození věci, opuštění věci nebo hlasitý projev na tržišti. Dále zánik pouze z důvodu trvalé ztráty *corpore*, kdy šlo o krádež, ztrátu věci, nebo pouze *animo*, kdy svůj úmysl dá najevo.³⁴ Jako další způsoby mohou být uvedeny smrt držitele, zničení nebo nenavratitelná přeměna věci.³⁵ Držbu je taktéž možné ztratit z procesních důvodů, jako je nedostavení se na jednání nebo neposlušnost při jednání.

1.3. Ochrana držby

Podle civilního práva nebyla držba chráněna, proto praetor začal poskytovat ochranu podle svého práva. Ochrana podléhala pouze *possessio non vitiosa*. Praetor chránil bezvadnou držbu pomocí držebních interdikt. Až za Justiniána byla držba chráněna pomocí držebních *actiones*. Naproti tomu vlastnictví bylo chráněno primárně pomocí vlastnický žalob. Výjimečně byla připuštěna i svépomoc, ale pouze za předpokladu, že se do držby dostala osoba vadně (*vi, clam, precario*). Zásah musel být přiměřený takovému vadnému jednání.

Gaius poskytuje základní rozdělení držebních interdiktů na *interdicta prohibitoria* (zakazující), *interdicta restitutoria possessionis* (obnovující) a *interdicta exhibitoria* (nařizující). Dále potom na *interdicta retinendae possessionis* (udržující držbu), *interdicta recuperandae possessionis* (znovuzískávající držbu), *interdicta*

²⁹ REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rímské...*, s. 189

³⁰ Jde o případy výše zmíněné, a to dostavení se na pozemek nebo ukázaní na pozemek z věže.

³¹ Jde o situaci *solo animo*. Institut zaštituje situaci, kdy se na základě dohody mezi detentorem a držitelem stává z aktuálního detentora držitel věci. To vše bez tradice. Nejde o nic jiného než změnu *naturální* a *civilní* držby.

³² Odevzdání klíčů od sklepa s vínem.

³³ Jedná se přesně o opačnou situaci než v pozn. č. 27.

³⁴ HARAMIA, Ivan; ŽIDLICKÁ, Michaela a BLAHO, Peter. *Základy...*, s. 176.

³⁵ Paul. D. 41.2.30.4. Fragment zmiňuje zničení otroka nebo změnu na oděv z vlny.

adipiscendae possessionis (dosahující držbu).³⁶ Z hlediska adresáta lze dělit interdicta simplicia a duplicita³⁷ podle toho, zda směřovala pouze vůči jedné, nebo oběma stranám.

Mezi interdiktty, které udržovaly držbu, patří interdictum uti possidetis a interdictum utrubi. První z nich chrání posledního bezvadného držitele před použitím síly. Druhý pak toho, kdo měl v průběhu jednoho roku před vydáním interdiktu věc déle v bezvadné držbě. Rozdíl mezi nimi spočívá primárně v tom, že první zmíněný se vztahuje k nemovitostem, zatímco druhý k movitým věcem.³⁸ Oba jsou zakazující a dvojité.³⁹ Žalovaný měl procesní námitku proti žalobci, a to exceptio vitiosae possessionis, kterou když úspěšně uplatnil, měla za následek přisouzení držby žalovanému. Jak název napovídá, jde o námitku vadné držby. Za Justiniána dochází k jejich sjednocení do interdictum uti possidetis.⁴⁰

Do interdiktů na znovuzískání držby zařazujeme interdictum unde vi, interdictum de vi armata a interdictum precario. Všechny interdiktty jsou obnovující a jednoduché.⁴¹ U prvního zmíněného šlo o vypuzení z držby za pomoci násilí. Praetor připouští jak výše zmíněnou námitku vadné držby, tak námitku exceptio anni. Námitka mohla být použita, pokud vypuzený nezahájil spor do jednoho roku od provedení násilí. Druhý zmíněný interdikt směřuje na vyšší formu násilí. Hovoří se o ozbrojené skupině osob, a to je i důvodem, proč ani jedna ze dvou námitek není přípustná.⁴² Později dochází k jejich spojení do interdictum unde vi. Poslední zmíněný interdikt míří na situaci výprosy, kdy ji poskytovatel výprosy odvolá a výprosník odmítá předmět vydat, čímž se stává vadným držitelem.

³⁶ G. 4.142-143. Mezi interdikta na dosáhnutí držby řadíme např. interdictum Salvianum.

³⁷ G. 4.156.

³⁸ G. 4.149-152.

³⁹ G. 4.160.

⁴⁰ I. 4.14.4 a.

⁴¹ G. 4.157.

⁴² DAJCZAK, Wojciech a kol. Právo římské: základy soukromého práva. Přeložil Petr DOSTALÍK. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 179–181.

2. Pojem, obsah a omezení vlastnického práva

Římský pojem vlastnictví se vyznačuje neomezeností, individualismem, elasticitou (*ius recadens*)⁴³ a úplností. Prošlo vývojem skrze rodové a rodinné vlastnictví a až po sléze bylo považováno za individuální. Kaser se dokonce domníval, že vlastnické právo je relativní, a nikoli absolutní institut, jak ho známe dnes.⁴⁴ V počátcích se označovalo slovním spojením *meus esse* (být můj). Vývoj vlastnického práva je založen na procesu diferenciaci. V raném období měl *pater familias* právo na manželku a děti podobně jako v pozdějších dobách na dobytek a otroky. Z toho vyplývá, že majetek a osobní moc nebyly zcela odděleny.⁴⁵

S definicí vlastnictví přišly až postglosátoři ve 14. století.⁴⁶ Monografie a další prameny pracují především s pojmy *dominium*⁴⁷ a *proprietas*⁴⁸, kdy se jimi má na mysli všeobecné přímé a výlučné právní, nikoli faktické panství osoby nad hmotnou věcí.⁴⁹ Tyto pojmy se objevují na konci republiky, resp. v době klasického práva. Vlastnictví tvoří základ socioekonomického systému v zemi.⁵⁰ Pro úplnost je třeba uvést, že i římské právo znalo spoluvlastnictví, a to ve dvou formách.⁵¹

Vlastnictví má několik pozitivních projevů (práv), jak je možné s věcí nakládat. Patří mezi ně *ius utendi* (právo užívat) včetně práva *ius abutendi* (právo zničit věc), *ius fruendi* (právo na plody), *ius possidendi* (právo držet),⁵² *ius disponendi* (právo disponovat). Jde o jakékoli myslitelné působení na věc. Zároveň je zde i negativní projev, a to ve formě zabránění jakéhokoli působení na vlastníkovu věc.⁵³

⁴³ KNÜTEL, Rolf a KASER, Max. *Römisches Privatrecht*. 17., wesentlich überarb. und erg. Aufl. München: C.H. Beck, 2003, s. 137. Vlastnické právo může být omezeno, ale jakmile omezení zmizí, tak se pružně vrátí do svého původního stavu. Stejně I. 2. 4. 4.

⁴⁴ MAYER-MALY, Theo. *Römisches Privatrecht*. Wien: Springer, 1991, s. 39. To dovozoval z *legis actio sacramento*, kdy obě strany při jednání dokazují a soudce rozhoduje, kdo má lepší právo, nikoli kdo je vlastníkem.

⁴⁵ HÖNSELL, Heinrich. *Römisches Recht*. 7. vyd. Berlín: Springer – Verlag, 2010, s. 57.

⁴⁶ MAYER-MALY, Theo. *Römisches...*, s. 37-38. Konkrétně Bartolus de Saxoferrato. D. 41.2.17.1.

⁴⁷ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie...*, s. 139

⁴⁸ Tamtéž, s. 267.

⁴⁹ Přímost lze spatřovat v možnosti působit na věc jakýmkoli způsobem bez pomoci další osoby. Výlučnost pak v dispozici s věcí oprávněnou osobou, a to vlastníkem.

⁵⁰ ROZWADOWSKI, Władysław. *Prawo rzymskie: zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*. Wyd. 2. Poznań: Ars boni et aequi, 1992, s. 119-121.

⁵¹ První jako *consortium* u spoludědiců a *condominium* u podílového spoluvlastnictví. V druhém případě mohl každý ze spoluvlastníků žádat o zrušení spoluvlastnictví pomocí *actio communi dividundo* – C. 3.37.

⁵² Záměrně jsem zvolil formulaci držet, protože jde o projev práva vlastníka nikoli o čistou držbu ve smyslu *possessio*.

⁵³ BALÍK, Stanislav. *Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 143.

Omezení vlastnického práva úzce souvisí s výše uvedenou elasticitou. Vlastník nesmí svoje právo zneužívat.⁵⁴ Základní rozdělení můžeme provést na omezení ve veřejném a v soukromém zájmu. Omezení veřejného práva můžeme nalézt již v LDT, a to v podobě stavebních předpisů. Je jím například ambitus⁵⁵, oprava veřejných cest a za tím účelem poskytnutí přístupu na pozemek, zákaz pálení mrtvých uvnitř měst nebo omezení výšky budov. V rámci soukromých osob bylo případů omezení několik, a to např.: ořezání větví⁵⁶, přepadlé plody⁵⁷, imise⁵⁸, nouzová cesta⁵⁹, zabránění dešťové vodě⁶⁰, záruka budoucí škody⁶¹ a zákaz pokračovat ve stavbě⁶².

2.1. Druhy vlastnického práva

Vlastnické právo je možné rozdělit do čtyř kategorií (druhů), a to kviritské (dominium ex iure Quiritum, civilní),⁶³ bonitární (prétorské, in bonis esse), provinční a cizinecké (peregrínské).⁶⁴

Zásadní je na tomto místě zmínit, že kviritské vlastnictví přísluší pouze římským občanům, vztahuje se pouze na italské pozemky, pro nabytí res mancipi je třeba mancipace nebo in iure cessio a pouze kviritský vlastník mohl žalovat pomocí žalob rei vindicatio a actio negatoria.⁶⁵

Naproti tomu bonitární vlastnictví je zavedené peregrínským praetorem zejména v důsledky rozvíjejícího se obchodu s otroky. Dříve nebylo chráněno vůbec. Vzniká v situacích jako okupace opuštěné věci, uvedení souseda do bonitárního

⁵⁴ G. 1.53.

⁵⁵ Hranice mezi dvěma budovami v minimální šíři 5 stop.

⁵⁶ LDT VII. 9a. A to až do výšky 15 stop za účelem poskytnout pozemku dostatek světla. Ulp. 43.27.1.8. SKŘEJPEK, Michal. Texty ke studiu římského práva. Praha: Nakladatelství Orac, 2001, s. 39.

⁵⁷ LDT VII. 10. Každý druhý den mohl vlastník vstoupit na sousední pozemek a sebrat si plody. Podle D. 43. 28 pr. mohl sbírat žaludy po dobu tří dnů.

⁵⁸ Této problematice se věnují následující kapitoly.

⁵⁹ D. 8.6.14.1. Cum via publica vel fluminis impetu vel ruina amissa est, vicinus proximus viam praestare debet. Pokud je cesta zaplavena nebo zatarasena troskami domu, musí mi soused poskytnout cestu.

⁶⁰ LDT XII.8a – tímto je dán počátek žaloby actio aquae pluviae arcendae (D. 39. 3.) Typicky šlo o barikádu na svahu, a pokud z toho vznikla sousednímu pozemku škoda, mohl použít soused tuto žalobu.

⁶¹ Cautio damni infecti. Praetor v případě nebezpečí plynoucí ze sousední budovy nařídil poskytnout ve formě stipulačního slibu záruku. V případě nezaplacení záruky uvedl praetor souseda do naturální a později i do civilní držby, resp. bonitárního vlastnictví.

⁶² Operis novi nuntiatio. Zákaz byl udělen typicky z důvodu služebnosti k pozemku nebo porušení veřejného předpisu.

⁶³ G. 2.40. Rozděluje na bonitární a civilní.

⁶⁴ Pro tuto práci jsou zásadní první dvě uvedené.

⁶⁵ KOLAŇCZYK, Kazimierz a KODREBSKI, Jan. Prawo..., s. 286-287. Nejde o zcela správný názor, protože actio negatoria byla institutem justiniánského práva, kde dochází ke zrušení dvojího vlastnictví.

vlastnictví⁶⁶ nebo zakoupení majetku na dražbě⁶⁷. Za Justiniána došlo ke zrušení dvojího vlastnictví.⁶⁸

Provinciální pozemky byly v tzv. kvazivlastnictví. Patřily římskému lidu, nebo císaři. V provinciích spravovaných senátem se platilo stipendium a v císařských provinciích tributum. Na konci 3. století byla zavedena daň i pro italské pozemky císařem Diokleciánem.⁶⁹ Tímto zanikl význam tohoto druhu vlastnictví.⁷⁰

Cizinecké právo bylo spravováno právem státu cizince nebo cizineckým prétozem. Císař Caracalla zrovnoprávnil cizince s římskými občany *constitutio Antoniana*⁷¹ a tímto také pozbývá na významu tento druh vlastnického práva.⁷²

2.2. Originární způsob nabytí vlastnického práva

Jde o první způsob dělení nabytí vlastnického práva. Jinak je také možno tuto kategorii označit jako prvotní nabytí. Nabývá se bez vztahu na právního předchůdce a jedná se o tzv. singulárního sukcesora. Můžeme sem zařadit okupaci, spojení, splynutí, smíšení, zpracování a nabývání plodů.⁷³ Samostatnou kategorií tvoří vydržení.⁷⁴

*Occupatio*⁷⁵ je prvotní zmocnění⁷⁶ se věci ničí.⁷⁷ Prvním případem sem spadajícím je zmocnění se divokého zvířete.⁷⁸ U zvířat je třeba rozlišovat mezi tím, zda jsou již zkrocená (zdomácnělá), nebo pouze v zajetí. V obou případech je nezákonné zmocnění považováno za *furtum*, dokud nezmizí z dohledu.⁷⁹ U první situace je navíc třeba, aby zdivočelo a nemělo potřebu se vrátit zpět ke svému

⁶⁶ Při *cautio damni infecti*.

⁶⁷ G. 3.80. Záměrně jsou tam na tomto místě vynechány dva hlavní případy nabytí bonitárního vlastnictví. Ty jsou předmětem kapitoly *actio Publiciana*.

⁶⁸ KNÜTEL, Rolf. *Römisches...*, s. 140. C. 7.25.1. Jedním z důvodů bylo, aby nebyli odrazováni studenti práv.

⁶⁹ KOLAŇCZYK, Kazimierz a KODRĘBSKI, Jan. *Prawo...*, s. 288-289. Za Gaia nebylo jejich vydržení možné podle G. 2.46. To se změnilo s institutem *longi temporis praescriptio*.

⁷⁰ I. 2.1.40. C. 7.31.1.

⁷¹ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie...*, s. 117.

⁷² G. 4.37. Počítalo se i s fikcí státního občanství pro cizince.

⁷³ K plodům blíže u žaloby *rei vindicatio*.

⁷⁴ Jde o institut stojící na pomezí originární (nastává za splnění stanovených podmínek) a derivativního (předpoklad právního jednání) způsobu nabytí.

⁷⁵ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie...*, s. 240.

⁷⁶ *Adprehensio*.

⁷⁷ *Res nullius*. Gai. D. 41.1.3 pr. *Quod enim nullius est, id ratione naturali occupanti conceditur*. Co podle přirozeného práva nikoho není, stává se majetkem toho, kdo první nabytí.

⁷⁸ Gai. D. 41.1.1. *Omnia igitur animalia, quae terra mari caelo capiuntur, id est ferae bestiae et volucres pisces, capientium fiunt*. Všechna zvířata chycená na zemi, v moři a ve vzduchu, tedy divoká zvířata a ptáci, stejně jako ryby jsou majetkem toho, kdo je uloví.

⁷⁹ Gai. D. 41.1.5 pr. G. 2.67. I. 2.1.12-15.

majiteli.⁸⁰ Dalším případem je opuštění věci.⁸¹ Jde o jednostranné vzdání se vlastnického práva s úmyslem zbavit se jí.⁸² Sporný byl okamžik zániku vlastnického práva k nemancipační věci. Podle většinového názoru Sabiniánů zanikalo okamžikem derelictio, zatímco podle Prokuliánů okamžikem zmocnění se osobou odlišnou od původního vlastníka.⁸³ Řadíme sem i nález pokladu.⁸⁴ Císař Hadrián považoval poklad za majetek nálezce, pokud byl i pozemek zároveň jeho vlastnictvím. Naopak pokud byl poklad nalezen na jiném pozemku, došlo k rozdělení stejným dílem mezi oba.⁸⁵ Patří sem i věci nepřátel na území Říma.⁸⁶

Spojení je přírůstek individuálně určené věci k hlavní věci, kdy se stane její součástí.⁸⁷ Lze si představit tři různé typy situací, a to spojení hmotné věci s nehmotnou, kde platila zásada superficies solo cedit⁸⁸, spojení dvou hmotných nebo nehmotných věcí. Pro první typ známe postavení stavby⁸⁹, zasetí rostliny⁹⁰ nebo zasetí obilí.⁹¹ Pro druhý typ je zásadní odlišení hlavní a vedlejší věci. Nejznámější je případ s popsáním pergamenem, kdy vlastnictví zůstane u majitele pergamenu, protože písmo ustoupí pergamenu. U malby na desku je ale situace opačná a platí, že deska ustoupí malbě.⁹² Do posledního typu řadíme návaly půdy⁹³ způsobené vodou včetně vzniku ostrůvku, ale i opuštěné řečiště.⁹⁴

Splynutí⁹⁵ a smísení⁹⁶ jsou dalšími originárními způsoby nabytí. U prvního zmíněného jde o splynutí dvou kapalných látek. V případě, že se tak dělo z vůle obou nebo i bez vůle obou, ale šlo o totožné látky, jde o případ spoluvlastnictví. Pokud se tak nedělo z vůle obou a látky nebylo možné rozdělit, platí to stejné, co pro zpracování

⁸⁰ Flor. D. 41.1.4 pr.

⁸¹ Derelictio. I. 2.1.48. Není jí vypadnutí zboží z jedoucího vozu nebo vyhození nákladu do moře pro záchranu lodí.

⁸² BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie..., s. 132. Animus dereliquendi.

⁸³ Paul. D. 41.7.2.

⁸⁴ Paul. D. 41.1.31.1. Thensaurus est vetus quaedam depositio pecuniae, cuius non exstat memoria, ut iam dominum non habeat. Poklad jsou starodávné peníze, na které už nezůstala vzpomínka, takže nyní nemá majitele.

⁸⁵ I. 2.1.39.

⁸⁶ G. 2.69.

⁸⁷ BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie..., s. 60. Accessio.

⁸⁸ G. 2.73. Stavba je součástí pozemku a vlastník pozemku nabude k věci vlastnické právo.

⁸⁹ Inaedificatio.

⁹⁰ Gai. D. 41.1.7.13. G. 2.74.

⁹¹ Gai. D. 41.1.9.1. G. 2.75.

⁹² G. 2.77-78. I. 2.1.34. Shodně i Prokuliáni a Justinián. Opačný názor měli Sabiniáni.

⁹³ Zejména aluvio, avulsio.

⁹⁴ Gai. D. 41.1.7.5.

⁹⁵ BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie..., s. 115. Confusio.

⁹⁶ Tamtéž, s. 110. Commixtio.

věci. Za předpokladu, že šlo látky rozdělit, měl nedržící vlastník příslušné ochrany.⁹⁷ U sypkých látek nevzniká spoluvlastnictví, jelikož můžeme identifikovat obě látky.⁹⁸

Zpracování⁹⁹ je přetvoření jedné věci na věc novou. Sabiniáni navazují na stoiky a Prokuliáni na Aristotolevo učení.¹⁰⁰ První škola upřednostňuje látku, a druhá naopak výrobce.¹⁰¹ V klasické době se vykristalizovala myšlenka uvedení do prvotního stavu. Pokud takové uvedení bylo možné¹⁰², vlastníkem se stal vlastník látky, a pokud ne, tak výrobce.¹⁰³

Vydržení¹⁰⁴ je změna ze stavu faktického na stav právní¹⁰⁵, resp. z držby na kviritské vlastnictví. Jde o přidání vlastnictví prostřednictvím nepřetržité držby po dobu stanovenou zákonem.¹⁰⁶ Existuje pět podmínek pro vydržení. Těmi jsou *possessio*, *tempus*¹⁰⁷, *iustus titulus*, *bona fides* a *res habilis*.

Držba musela být civilní a bezvadná. Vydržecí doba byla již podle LDT rok u movitých a dva roky u nemovitých věcí.¹⁰⁸ Za Justiniána došlo k prodloužení lhůt u movitých věcí na tři roky, u nemovitých na deset a dvacet let.¹⁰⁹ Navíc vůči církevnímu majetku mohlo dojít k mimořádnému vydržení ve lhůtě čtyřiceti let.¹¹⁰ Při ztrátě držby, než došlo k vydržení, došlo k přerušení vydržecí doby, a tím i ke konci vydržení. U univerzální sukcese nastupoval dědic po zůstaviteli do jeho pozice se všemi jeho právy.¹¹¹ Právních důvodů znalo římské právo několik, a to např.:

⁹⁷ Callis. D. 41.1.12.1. Zejména *actio ad exhibendum*. Ulp. D. 6.1.5.1. A následně *rei vindicatio*.

⁹⁸ D. 6.1.5 pr. Možnost žalovat *rei vindicatio*. Stejná situace nastala u smíšených peněz, když je bylo možné identifikovat. Pokud byly smíšeny bez rozeznání, příslušela *actio furtiva* nebo *condictio sine causa*.

⁹⁹ BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie..., s. 299. *Specificatio*.

¹⁰⁰ HÖNSELL, Heinrich. *Römisches...*, s. 69. Ten, kdo se nestane vlastníkem, může použít *exceptio doli* proti *rei vindicatio*.

¹⁰¹ G. 2.79.

¹⁰² Paul. D. 41.1.24. Stříbrný pohár nebo bronzová socha.

¹⁰³ Gai. D. 41.1.7.7. Medovina, kapky na výplach očí.

¹⁰⁴ *Usucapio*.

¹⁰⁵ BĚLOVSKÝ, Petr. Vydržení v římském právu a komparativním pohledu. *Ad Notam*, 2007, roč. 13, č. 4, s. 110–118.

¹⁰⁶ Mod. D. 41.3.3. *Usucapio est adiectio dominii per continuationem possessionis temporis lege definiti*.

¹⁰⁷ K ní blíže u *actio Publiciana*.

¹⁰⁸ LDT VI. 3. G. 2.44. Z důvodu právní jistoty a možnosti domáhat se věci zpět.

¹⁰⁹ I. 2.6 pr. Podle toho, zda držitel a vlastník bydleli ve stejné obci. Standardní *usucapio* nyní zůstává pro movitosti. Zatímco *instituti longi temporis praescriptio*, který sloužil pro provinční pozemky a peregíny, je pro všechny nemovitosti.

¹¹⁰ PETR, Bohuslav. *Nad...*, s. 613.

¹¹¹ DOSTALÍK, Petr. Dědická instituce jako základní obsahová náležitost testamentu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. 20, č. 3, s. 275.

koupě¹¹², dědictví¹¹³, darování¹¹⁴, převzetí opuštěné věci předchozím vlastníkem¹¹⁵, ustavení v závěti¹¹⁶ a věno.¹¹⁷ Dobrá víra je podle Gaia přesvědčení, že osoba, která mi věc předává, je jejím vlastníkem.¹¹⁸ Platí zásada mala fides superveniens non nocet.¹¹⁹ Z vydržení byly vyloučeny věci res furtivae (kradené)¹²⁰, res extra commercium (vyloučené z právního obchodu), res visseae (získané násilím)¹²¹, věci věna, aeraria nebo fisku (státní pokladny).¹²²

2.3. Derivativní způsob nabytí vlastnického práva

Jde o druhý způsob dělení nabytí vlastnického práva. Jinak je také možno tuto kategorii označit jako odvození nabytí. Proto je zásadní vlastnické právo předchůdce. Jde o kategorii důležitější než originární nabytí.¹²³ Patří sem mancipace, injurecese a tradice. Platí zásada, že nikdo nemůže převést více práv, než má on sám.¹²⁴ Druhou zásadou pak je, že vlastnictví se převádí předáním, vydržením, nikoli pouze neformálními smlouvami.¹²⁵

Mancipatio¹²⁶ je abstraktní právní jednání, kterým se převádí kviritské vlastnictví k res mancipi. Abstraktností se má na mysli nezávislost na kauze mancipace. Účastnila se jí strana nabyvatele, zcizitele, pět svědků a vážný.¹²⁷ U movitých věcí se vyžadovala jejich přítomnost, ale u nemovitých z povahy věci nikoli.¹²⁸ Kupující pronesl formuli, kde veřejně prohlásil, že věc je jeho a takto činí pomocí kousku bronzu a bronzové váhy.¹²⁹ Není možné připojit jakékoli lhůty, podmínky nebo nechat někoho uskutečnit obchod za jednu ze stran. To vyplývá z požadavku přítomnosti. Na postavení ztrácí zejména se zavedením bonitárního vlastnictví a pro svou přílišnou formalitu. Za Justiniána se přestala zcela používat.

¹¹² D. 41.4. C. 7.26.

¹¹³ D. 41.5. C. 7.29.

¹¹⁴ D. 41.6. C. 7.27.

¹¹⁵ D. 41.7.

¹¹⁶ D. 41.8.

¹¹⁷ D. 41.9.

¹¹⁸ G. 2.43. Vydržení přísluší i u věcí, které nám byly předány od nevlastníka.

¹¹⁹ Jul. D. 22.1.25.2. Pozdější zlá víra neškodí, protože rozhoduje počáteční b. f.

¹²⁰ Vyloučeny zákonem Lex Atinia.

¹²¹ Vyloučeny zákonem Lex Plautia de vi.

¹²² ROZWADOWSKI, Władysław. Prawo..., s. 130. I. 2.6.9.

¹²³ G. 2.65. Pojednává o nich dříve.

¹²⁴ Ulp. D. 50.17.54. V rozsahu ius disponendi.

¹²⁵ C. 2.3.20.

¹²⁶ BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie..., s. 222.

¹²⁷ Dospělí římské občany, kteří jsou výslovně požádáni. Vážný neboli libripens, který měl bronzovou váhu.

¹²⁸ G. 1.121.

¹²⁹ G. 1.120. Kousek mědi se nazýval radusculum.

In iure cessio je abstraktní právní jednání. Vychází z legisakčního řízení, a to legis actio sacramento in rem. Jde o římské civilní řízení, kde nabyvatel věc vindikuje a zcizitel před praetorem nebo správcem provincie přednáší na jeho dotaz kontravindikaci. Mlčení se považuje za uznání vlastnického práva vindikujícího a praetor adjudikuje kviritské vlastnictví k mancipační, nebo nemancipační věci nabyvateli.¹³⁰ Jde o ryze formální řízení, které ustupuje v poklasickém období a přestává platit za Justiniána.¹³¹

Traditio ex iusta causa¹³² je neformální převod.¹³³ Původ tradice je v ius gentium. O tom, zda jde o převod kauzální, nebo abstraktní, vedli římscí právníci spor.¹³⁴ Podmínky pro provedení tradice byly faktické odevzdání věci, iusta causa¹³⁵ podobně jako u vydržení a civilní držby, vlastnické právo zcizitele¹³⁶ a předmětem převodu byla nemancipační věc.¹³⁷ U převodu mancipační věci vede k nabytí bonitárního vlastnictví. Naproti tomu u nemancipační věci vede k nabytí kviritského vlastnictví. Za Justiniána byla jediným přípustným převodem, a to i z důvodu, že se přestalo rozlišovat mezi mancipačními a nemancipačními věcmi.¹³⁸

2.4. Ochrana vlastnického práva

Římské právníky vždy zajímalo, jakým typem a jakou žalobou bude konkrétní právo chráněno. Je třeba si uvědomit, že svépomoc byla nahrazena soudní pomocí.¹³⁹ Jelikož soudy nezahajovaly řízení ex offio, musela se podávat žaloba. Jedná se o zcela esenciální oblast pro pochopení fungování římského práva. Vlastnická žaloba je způsob ochrany, kdy je porušeno vlastnické právo bez toho, že by tak vlastník sám chtěl. V následující třech kapitolách bude pojednáno o ochraně vlastnického práva

¹³⁰ G. 2.24.

¹³¹ REBRO, Karol, BLAHO, Peter. Římské..., s. 228.

¹³² Předání z ruky do ruky. Třeba odlišovat od traditio (nabytí držby).

¹³³ BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie..., s. 310.

¹³⁴ Jul. D. 41.1.36. Ulp. D. 12.1.18. Jedna strana druhé daruje, zatímco druhá strana vnímá darování jako zápůjčku. Julián tvrdí, že i přes rozpor v kauze přejde vlastnické právo (abstraktnost). Zatímco Ulpián má názor zcela opačný. Ulpiánův názor převládl, a proto se považuje za kauzální.

¹³⁵ G. 2.20. Jde o koupi, darování (ale ne manželovi – Ulp. D. 24.1.3.10.), ale nevztahuje se např. na nájem.

¹³⁶ I. 2.1.42. Sám byl kviritským vlastníkem nebo s jeho souhlasem činí někdo jiný.

¹³⁷ ROZWADOWSKI, Władysław. Prawo..., s. 129. G. 2.19. Vlastnické právo přechází tradicí. I. 2.1.41. Za Justiniána zaplacení kupní ceny.

¹³⁸ BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie..., s. 311.

¹³⁹ Cal. D. 4.2.13. ... Quisquis igitur probatus mihi fuerit rem ullam debitoris vel pecuniam debitam non ab ipso sibi sponte datam sine ullo iudice temere possidere vel accepisse, isque sibi ius in eam rem dixisse: ius crediti non habebit. Pokud se tedy přede mnou prokáže, že bez soudní pomoci získal vlastnictví majetku dlužníka, který mu náležel a které dlužník dobrovolně nezaplátil a kdo si sám zřídil právo, nebude mít právo věřitele. Jde o decretum divi Marci.

pomocí žalob in rem. Jde o tyto čtyři žaloby: rei vindicatio, rei vindicatio utilis, actio negativa (negatoria) a actio Publiciana. Jde o tzv. petitorní ochranu, neboť posesorní ochrana je vykonává u držby.

Základní rozdělení žalob je poskytováno i Digesty, a to na actio in personam a actio in rem.¹⁴⁰ U první skupiny je osoba zavázána typicky ze smlouvy nebo deliktu.¹⁴¹ Žalovaný byl osobou totožnou s předmětem zákona a zároveň byl povinen do soudního sporu vstoupit. Označují se jako conditiones.¹⁴² Právo podat žalobu je sporem konzumováno.

U druhé skupiny naopak není osoba zavázána z právního vztahu, a přesto je spor zahájen.¹⁴³ Žalovaný je pouze osobou, ale nikoli předmětem práva žalobce, protože tím je věc. Z toho vyplývá, že není povinen do sporu vstoupit.¹⁴⁴ Právo podat žalobu není sporem konzumováno. Účinnost je erga omnes¹⁴⁵, nikoli in personam. Jsou označovány jako vindicationes.¹⁴⁶ Rozdíl je také v intenci, kdy u věcných žalob se v ní počítá se žalobcem a specifikovanou věcí, nikoli se žalovaným. Výjimkou z tohoto pravidla je actio negatoria, ve které je specifikovaný taktéž žalovaný.¹⁴⁷ Cílem je obnovit skutečný stav mezi subjektem a předmětem, jako je tomu u věcného práva.¹⁴⁸

¹⁴⁰ Ulp. D. 44.7.25 pr. Actionum genera sunt duo, in rem, quae dicitur vindicatio, et in personam, quae conditio appellatur. Jsou dva typy žalob, prvním jsou věcné, které se nazývají vindicatio a druhým typem osobní, které se nazývají conditio.

¹⁴¹ G. 4.2.

¹⁴² G. 4.5. I. 4.6.15.

¹⁴³ I. 4.6.1. Jinak také osobní a věcné. G. 4.3.

¹⁴⁴ Ulp. D.50.17.156 pr. Invitus nemo rem cogitur defendere. Nikdo nemůže být nucen bránit věc proti své vůli.

¹⁴⁵ Právní následky nastávají vůči všem, nikoli jen u stran sporu. To vyplývá z povahy vlastnického práva.

¹⁴⁶ G. 4.5. I. 4.6.15.

¹⁴⁷ DAJCZAK, Wojciech a kol. Právo římské..., s. 165.

¹⁴⁸ BEKKER, Ernst Imanuel. Die Aktionen des römischen Privatrechts. Erster Band, Ius civile. Berlin: Verlag von Franz Vahlen, 1871, s. 202.

3. Vývoj rei vindicatio

Vývoj počíná u legis actio sacramento in rem v dobách legiskačního římského procesu, kdy dochází postupně k opuštění svépomoci. Je to spor o lepší právo.¹⁴⁹ Připomíná svou formulí mancipacio a in iure cessio.¹⁵⁰ Žalobce vindikuje specifikovanou věc¹⁵¹ a žalovaný proti němu nastupuje svojí kontravindikací, která odpovídá vindikaci žalobce.¹⁵² Pokud ke kontravindikaci nedošlo, přiznal praetor věc žalobci.¹⁵³ Právo k věci prokazují oba. Přitom položil hůlku na otroka. Hůlka měla být symbolem kopí. Z toho lze dovodit, že protistrana byla považována za nepřítel. Kopí totiž značilo sílu a zabrání majetku nepřátelům.

Praetor pak nařídil oběma stranám, aby pustily otroka.¹⁵⁴ První vindikující se pak ptal druhého, z jakého důvodu vindikoval. Ten tvrdil, že tak činí po právu¹⁵⁵, načež ho první vyzval k sázce.¹⁵⁶ Druhý učinil totéž a vyzval svého protivníka ke stejné sázce. Účel sázky není zcela jednoznačný. Merkel se domnívá, že mohlo jít o jisté idey, jako je nezneužívání magistrátu, nebo kdo ublížil, musí být potrestán. Nevylučuje ani možné financování magistrátu, protože v této době neexistuje veřejné financování.¹⁵⁷ Praetor určil, že jedna sázka je spravedlivá (iustum) a druhá nespravedlivá (iniustum). Nespravedlivá potom připadala bohům¹⁵⁸, nebo státní pokladně. Vítězná strana dostala vsazenou částku zpět. Proherní strana byla nepřímo povinna vydat věc kvůli rukojmím.¹⁵⁹

Zjednodušením legis actio sacramento in rem bylo řízení agere per sponsionem, které se objevuje v klasické době.¹⁶⁰ Šlo o vymáhání věcných nároků

¹⁴⁹ BUBELOVÁ, Kamila. Předmět revindikace podle justiniánského práva. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis. 2004, s. 48. Shodně Kaser, viz. pozn. č. 44.

¹⁵⁰ Viz. výše. Ale bez kontravindikace.

¹⁵¹ G. 2.17. Pokud nebylo možné z povahy věci přinést věc k praetorovi, stačila pouze její část nebo jeden kus dobytka ze stáda.

¹⁵² G. 2.16. Hunc ego hominem ex iure quiritium meum esse aio secundum suam causam. Já prohlašuji, že mi tento otrok patří z řádného důvodu podle kviritského práva. Totéž učinila i druhá strana.

¹⁵³ DAJCZAK, Wojciech a kol. Právo římské..., s. 214.

¹⁵⁴ Tamtéž. Mittete ambo hominem. Pust'te toho otroka.

¹⁵⁵ Tamtéž. Ius feci sicut vindictam inposui.

¹⁵⁶ LDT II.1a. Podle hodnoty předmětné věci se řídila i sázka. Pokud hodnota věci přesáhla 1000 assů, tak přísaha měla hodnotu 500 assů. Pokud byla hodnota věci pod 1000 assů, tak přísaha byla na 50 assů.

¹⁵⁷ MERKEL, Johannes. Abhandlungen aus dem Gebiete des römischen Rechts. Heft III., Über die Entstehung des römischen Beamtengehaltes und über römische Gerichtsgebühren. Max Niemeyer, 1888, s. 125-126.

¹⁵⁸ Chrámů, pontifikům. Je možné vysledovat jistou nespravedlnost, protože v případě nesložení sázky se mohl věci zmocnit ten, kdo sázku složil.

¹⁵⁹ G. 2. 89, 94. Praedes. K tomu viz. dále.

¹⁶⁰ KNÜTEL, Rolf a KASER, Max. Römisches..., s. 169.

prostřednictvím ústních smluv. Rozdíl spočívá zejména v tom, že není třeba prokázání vlastnického práva z obou stran, ale pouze ze strany žalobce. Stejně tak zde není částka *summa sacramenti*, ale kauce pro *praede litis et vindiciarum*.¹⁶¹ Žalovaný skládá *sponsio praeiudicialis*.¹⁶² Tímto slibem reaguje na výzvu od žalobce.¹⁶³ Otázka vlastnického práva se řeší jako předběžná otázka pro *sponsio*, který je následně podkladem pro podání žaloby. Za předpokladu, že bylo rozhodnuto proti žalovanému, se musel zavázat za věc samou a její plody.¹⁶⁴

Poslední fází bylo za formulového procesu *formulam petitoriam*.¹⁶⁵ I zde žalovaný skládá kauci *iudicatum solvi*.¹⁶⁶ Formule slouží k dosažení civilního nároku, a jde tedy o *in ius conceptae*.¹⁶⁷ V první řadě je třeba si uvědomit, že označení *Numerius Negidius* slouží pro žalovaného a *Aulus Agerius* pro žalobce. První formulace není nic jiného než jmenování soudce a stojí vně samotné formule. Praetor nařizuje soudci, aby se stal soudcem a soudil spor.¹⁶⁸ V první části až po spojení *Auli Agerii esse* jde o *intentio*, jinak řečeno o právní nárok žalobce, kde shrnuje své požadavky.¹⁶⁹ Soudce formulací si *paret* kontroluje, zda dochází k poskytování důkazů ze strany žalobce. Musí jít o konkrétní věc. Část, která vyzývá k navrácení věci na základě příkazu soudce, je označena jako *clausula arbitraria*.¹⁷⁰ Zvláštní je použití slovesa *restituere* v žalobní formulaci.¹⁷¹ V poslední pasáži jde o *condemnatio*.¹⁷²

¹⁶¹ SOMMER, Otakar. SPÁČIL, Jiří (ed.). Učebnice soukromého práva římského. Díl II., Právo majetkové. 2., nezměněn. vyd. Klasická právní díla. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 209.

¹⁶² VÁŽNÝ, Jan. Římský proces civilní. Praha: Melantrich, 1935. viii, s. 23.

¹⁶³ G. 2.93. *Si homo quo de agitur ex iure quiritium meus est, sestertios xxv nummos dare spondes? Slibuješ zaplatit 25 sesterciů, když bude otrok v mém kviritském vlastnictví?*

¹⁶⁴ G. 2.94.

¹⁶⁵ SANTUCCI, Gianni. *Die rei vindicatio im klassischen römischen Recht – ein überblick*. Jura and Company. 2014, roč. 20, č. 2, s. 836. *Titius iudex esto*. Její znění: „*Si paret rem, qua de agitur ex iure Quiritium Auli Agerii esse neque ea ras arbitrio iudicis Aulo Agerio restituatur, quanti ea res erit, tantam pecuniam iudex Numerium Negidium Aulo Agerio condemnato, si non paret absolvito.*“ Titiusi budiž soudcem. Prokáže-li se, že věc, o kterou se vede spor, je kviritským vlastnictvím Aula Ageria a pokud nebude vrácená, tak jakou má věc cenu, tak na tolik peněz odsuď Numeria Negidia ve prospěch Aula Ageria, ale jestliže se to neprokáže, osvobod ho.

¹⁶⁶ SOMMER, Otakar. SPÁČIL, Jiří (ed.). Učebnice..., s. 209.

¹⁶⁷ G. 4.45. Formule koncipovaná podle civilního práva.

¹⁶⁸ *Iussum iudicandi*.

¹⁶⁹ G. 4. 41.

¹⁷⁰ SANTUCCI, Gianni. *Die rei...*, s. 836-838. Na základě doložky můžeme zařadit do *actio arbitrariae*.

¹⁷¹ BARTOŠEK, Milan, MALÝ, Karel (ed.). *Škola právního myšlení*. Praha: Karolinum, 1993, s. 188. V doslovném překladu jde o sloveso vrátit. Soudce na místo toho, ale používá sloveso *tradere*, což znamená vydat. Důvod je následující, a to, že *restitutio* převádí „pouze“ držbu, zatímco *traditio* vlastnictví věci, o které se vede spor.

¹⁷² G. 4. 43. Mezi intencí a kondemnací může být vložena *exceptio*.

Směřuje k odsouzení, nebo osvobození žalovaného podle pravdivosti, nebo nepravdivosti intence.¹⁷³ Cílí na peněžitou částku.¹⁷⁴

3.1. Aktivní a pasivní legitimace

Rei vindicatio je žaloba, kterou použije neodržící vlastník proti neoprávněnému držiteli (držící nevlastník). Vlastník věci je v podstatě zbaven držby a věc se nenachází ve sféře jeho vlivu. Cílem je dosáhnout přiznání vlastnického práva žalobci a vydání sporné věci.¹⁷⁵ Jedná se o civilní nárok¹⁷⁶, a tudíž musí jít pouze o vlastnictví kviritské. Aktivně legitimovaný proto je pouze římský občan. To se mění se zrušením dvojího vlastnictví za Justiniána, kdy mohl žalovat prakticky kdokoli. U vindicatio partis je aktivně legitimován spoluvlastník.¹⁷⁷

Důkazní břemeno stojí na straně žalobce tedy aktivně legitimovaného.¹⁷⁸ Důkazní povinnost¹⁷⁹ byla *modus et titulus adquirendi dominii*.¹⁸⁰ V případě, že neprokáže, co stojí v intenci žaloby, je rozsudek osvobozující (absoluční). Pokud bude situace opačná, tedy prokáže, může nastat dvojí situace. Jestliže podle *clausula arbitraria* vrátí žalovaný věc před skončením soudního řízení, dojde k osvobozujícímu (kondemnačnímu) rozsudku. Za předpokladu, že věc nevrátí před skončením řízení, bude žalovaný odsouzen. Všechny situace mají přesah do držby. Konkrétně zda se žalující strana stane držitelem, či nikoli.¹⁸¹ Někdy je situace označována jako *probatio diabolica*.¹⁸² Pozice žalovaného je zde ve zpochybňování a velmi pasivní. Důkazní situace se obrací u námitek, kdy je na žalovaném, aby prokázal obsah tvrzení v námitce.¹⁸³ Platí zásada volného hodnocení důkazů.

¹⁷³ BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie..., s. 113.

¹⁷⁴ V této části práce jde pouze o kompozici formule. Detailněji v dalších kapitolách.

¹⁷⁵ Zařazení do *actiones rei persecutoriae*. Dále je možné řazení do *directae* jakožto přímá a *perpetuae* jako časově neomezená (G. 4.110.)

¹⁷⁶ Pap. D.1.1.7 pr. *lus autem civile est, quod ex legibus, plebis scitis, senatus consultis, decretis principum, auctoritate prudentium venit*. Občanské právo je to, co je odvozeno ze zákona, hlasování, dekretů Senátu, ediktů císařů a autority učených mužů.

¹⁷⁷ VÁŽNÝ, Jan. Vlastnictví a práva věcná. Brno: československý akademický spolek Právník, 1937, s. 68.

¹⁷⁸ Paul. D.22.3.2. *Ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat*. Důkazní povinnost má ta strana, která tvrdí skutečnost, nikoli ta, která ji popírá.

¹⁷⁹ Nebo také břemeno. *Onus probandi*.

¹⁸⁰ Prokázání o způsobu a důvodu nabytí vlastnického práva.

¹⁸¹ HARAMIA a kol. Základy..., s. 209. Soudce kontroluje držbu v okamžiku litiskontestace.

¹⁸² *Ďáblův důkaz*. Toto označení má dobrý důvod. Pokud žalobce prokazoval na základě derivativního nabytí vlastnického práva, musel prokazovat tak dlouho, než dosáhl originárního způsobu nabytí vlastnického práva nebo vydržení. Mohlo jít o situaci, kdy dokazování směřovalo i několik generací zpět. Tento proces vyplývá ze zásady *nemo plus iuris ad alium transferr potest quam ipset habet*.

¹⁸³ ŽIDLICKÁ, Michaela a SALÁK, Pavel (ed.). In STLOUKALOVÁ, Kamila. *Actiones, conditiones, exceptiones*: 13. setkání právních romanistů České a Slovenské republiky, MU Brno 13-14.5.2011.

Za doby fungování legis actio sacramento vyplývala pasivní legitimace z kontravindikace. Později byla pasivně legitimována osoba chráněná interdiktů uti possidetis, nebo utrubi a za doby Justiniána každý detentor.¹⁸⁴ Jinak řečeno každý, po kom bylo možné žádat vydání věci, resp. ten, kdo má facultas restituendi. Nicméně mezistupněm, než bylo přistoupeno ke každému detentorovi, byla přednost obligačního vztahu¹⁸⁵ před reivindikací. U držby pozemku za jiného může detentor provést tzv. nominatio (laudatio sive nomino auctoris)¹⁸⁶, a odvrátit tím od sebe proces. Pokud sám nevstoupí do procesu místo detentora, převede se držba na žalobce.¹⁸⁷ Za Justiniána byli pasivně legitimováni i tzv. fiktivní držitelé.¹⁸⁸ Sem řadíme qui liti se obtulit a qui dolo desit possidere. V prvním případě jde o procesní podvod za účelem umožnění skutečné držby nebo jejího dokončení.¹⁸⁹ V druhém pak o toho, kdo se lstí zbaví držby.¹⁹⁰ Typicky jde o zničení věci, její zahazení nebo zakopání. Nejde ale o situaci, kdy přestane oprávněná osoba držet, aniž by došlo k podvodu, a poté ho znovu nabude.¹⁹¹ To nezbavuje odpovědnosti skutečného držitele a je proti němu

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity; sv. č. 397. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 76. Činí tak v části řízení apud iudicem.

¹⁸⁴ Ulp. D. 6.1.9. Officium autem iudicis in hac actione in hoc erit, ut iudex inspiciat, an reus possideat... Quidam tamen, ut Pegasus, eam solam possessionem putaverunt hanc actionem complecti, quae locum habet in interdicto uti possidetis vel utrubi... Puto autem ab omnibus, qui tenent et habent restituendi facultatem, peti posse. Úkolem soudce je zjistit, zda žalovaný drží (má držbu) ... Některé autority a mezi nimi Pegasus se domnívají, že jedinou držbou je ta, která je chráněna pomocí interdiktů uti possidetis nebo utrubi... Myslím si, že žalobu lze podat proti komukoli, kdo drží majetek a může se ho vzdát.

¹⁸⁵ Zápůjčka, úschova, nájem, ale i nedání kauce u usufruktáře. Drží skrze osobu, se kterou má obligační vztah.

¹⁸⁶ C. 3.19.2. Si quis alterius nomine quolibet modo possidens immobilem rem litem ab aliquo per in rem actionem sustineat, debet statim in iudicio dominum nominare... Je-li osoba, která drží nemovitou věc jménem jiného, žalována věcnou žalobou, musí u soudu neprodleně uvést vlastníka nemovitosti.

¹⁸⁷ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny a systém soukromého práva římského. 4. opr. vyd. V Praze: J. Otto knihkupec, 1910, s. 389.

¹⁸⁸ BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie..., s. 154. Ficti possessores.

¹⁸⁹ Ulp. D. 6.1.25. Is qui se optulit rei defensionis sine causa, cum non possideret nec dolo fecisset, quo minus possideret: si actor ignoret, non est absolvendus, ut Marcellus ait: quae sententia vera est. Pokud se osoba ujme obhajoby bezdůvodně, protože nemá držbu a nejedná podvodně, aby se vyhnula držení; Marcellus říká, že nemůže případ odmítnout, pokud žalobce není informován o těchto skutečnostech a tento názor je správný.

¹⁹⁰ Paul. D. 6.1.27.3. Sed et is, qui ante litem contestatam dolo desit rem possidere, tenetur in rem actione. Strana, které předtím, než se věc vydá, podvodně vzdá držbu majetku, podléhá žalobě věcné. Stejný závěr podle Paul. D. 50.17.131.

¹⁹¹ Gai. D. 44.2.17. Si rem meam a te petiero, tu autem ideo fueris absolutus, quod probaveris sine dolo malo te desisse possidere, deinde postea coeperis possidere et ego a te petam: non nocebit mihi exceptio rei iudicatae. Pokud proti tobě podám žalobu, abych získal majetek, který mi patří a budeš zproštěn veškeré odpovědnosti, protože jsi prokázal, že jsi přestal držet majetek, aniž by ses dopustil podvodu. Poté, co jsi získal držbu po druhé, znovu proti tobě podám žalobu, překážku věci rozhodnuté proti mně nelze uplatnit.

přípustná žaloba.¹⁹² Takové rozšíření pasivní legitimace je spíše odvetné jednání za nekalé praktiky.

Jelikož se jedná o *actio in rem*, byla účast žalovaného na soudě dobrovolná. To ale neznamená, že by přítomnost nešla nijak vynutit. Praetor tak konal pomocí nepřímých prostředků donucení. Pokud se věc nacházela na soudě, mohlo dojít k přenesení držby¹⁹³ na žalobce, aniž by musel prokazovat svoje vlastnického právo ke sporné věci. Pro žalobce to byl v tomto případě nejvýhodnější scénář.¹⁹⁴ Jestliže se věc na soudě nenacházela, byly na mysli dva možné prostředky podle toho, zda šlo o movitou¹⁹⁵, nebo nemovitou věc.¹⁹⁶ Jde o instituty *in personam*. Z toho vyplývá povinnost, že se žalovaný musel dostavit. To, že se nedostavil, umožnilo praetorovi rozhodnout, aby se žalobce mohl chopit věci a odnést si ji nebo u nemovité věci, aby se chopil její držby.¹⁹⁷

U nepředložení věci nebo podvodného vzdání se držby byla dotyčná věc oceňována. Žalobce se snažil domoci vrácení své věci, ale za doby formulového procesu toho nebylo možné docílit, a to zejména z důvodu neuznávání individuální exekuce, ale pouze *venditio bonorum*.¹⁹⁸ Proto plnění směřovalo na peníze¹⁹⁹, pokud dobrovolně žalovaný věc nevydal.²⁰⁰ Platila zásada pekuniární kondemnace. Hodnota předmětu sporu byla odhadována žalobcem s důrazem na sentimentální hodnotu věci.²⁰¹ Takovým odhadem ale nebyl soudce vázán.²⁰² Ve svém důsledku nedostal věc žalobce zpět, ale byl donucen k prodeji, i když za vyšší cenu. Žalovaný

¹⁹² Paul. D.6.1.7. Si is, qui optulit se fundi vindicationi, damnatus est, nihilo minus a possessore recte petitur, sicut pedius ait. Pokud je odsouzen ten, kdo hájí pozemek, je přesto možné podat žalobu na navrácení od držitele, říká Pedius.

¹⁹³ *Translatio possessionis*. Nejde o soudní rozhodnutí.

¹⁹⁴ Podobně výhodné je pro žalobce i to, kdyby se žalovaný dostavil, dobrovolně uznal právo a věc vydal.

¹⁹⁵ *Actio ad exhibendum*. BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie..., s. 139-140. Ulp. D. 10.4.1. Haec actio perquam necessaria est et vis eius in usu cottidiano est et maxime propter vindicationes inducta est. Tato žaloba je potřebná a používá se každý den. Byla zavedená hlavně kvůli žalobám vymáhání majetku. Úryvek tím má zřejmě na mysli situaci oddělení součástky od věci hlavní, kdy se takové oddělení domáhá pomocí této žaloby. Ta pak slouží jako základ pro reivindikaci. Jde o příkaz praetora *ducci iubere* – Ulp. D. 2.3.1.1.

¹⁹⁶ *Interdicitum quem fundum*. Jde o *interdicitum restitorium*.

¹⁹⁷ VÁŽNÝ, Jan. *Vlastnictví...*, s. 69.

¹⁹⁸ HÖNSELL, Heinrich. *Römisches...*, s. 71.

¹⁹⁹ G. 4.48.

²⁰⁰ *Arbitrum de restituendo*. Soudce požádal žalovaného o vrácení věci.

²⁰¹ *Iusiurandum in litem*. Částka byla téměř vždy vyšší, než na kterou by věc odhadl soudce.

²⁰² Marc. D. 12.3.5.2. Item et si iuratum fuerit, licet iudici vel absolvere vel minoris condemnare. Pokud je složena přísaha, může případ odmítnout nebo odsoudit za nižší částku.

se pak stává oficiálním vlastníkem, jako by věc koupil.²⁰³ Až za dob kogničního procesu bylo možné nařídit vydání věci spolu s věcnou exekucí.

3.2. Obrana žalovaného

Nebylo možné, aby žalovaný zůstal sám zcela napospas žalobci. Proto praetor poskytuje žalovanému procesní námitky.²⁰⁴ Ty mu jsou ale poskytovány, pokud souhlasí s intentio žaloby. Intenci zkoumá soudce ex offio.²⁰⁵ Exceptio musí být uplatněna v řízení in iure. Žalovaný je odsouzen pouze v případě, že námitka neodpovídá pravdivému stavu.²⁰⁶

Mezi důležité námitky pro rei vindicatio patří následující, a to exceptio in factum, exceptio litigiosi a exceptio doli. První zde zmíněná dopadá na situace, kdy žalovaný odmítá vydat věc z důvodu existence věcného práva, které v sobě zahrnuje držbu.²⁰⁷ Druhá námitka dopadá na situaci, kdy je předmětem sporu pozemek a mezi dvěma osobami se o něj vede spor. Třetí osoba, ačkoli o tom ví, koupí pozemek od nedržící osoby, a proto může pravý držitel, který se posléze stane žalovaným ze strany kupujícího, použít úspěšně tuto námitku.²⁰⁸ Poslední uvedená se týká problematiky nákladů²⁰⁹ a ve starších dobách se používala pro situaci, kdy prodávající prodal věc jako nevládník a dodatečně se stane vlastníkem.²¹⁰

Nejzásadnější je námitka věci prodané a odevzdané.²¹¹ Klasickou situací je nabytí mancipační věci nikoli skrze mancipaci, ale tradici. Zde dochází k absurdní situaci, kdy prodávající odevzdá věc,²¹² ale je stále podle civilního práva vlastníkem věci a může použít rei vindicatio proti kupujícímu. Ten se ale úspěšně může bránit

²⁰³ SOMMER, Otakar. SPÁČIL, Jiří (ed.). Učebnice..., s. 211. Litis aestimatio similis est emptioni.

²⁰⁴ Exceptiones. G. 4.115-125. I. 4.13. Ulp. D. 44.1.2 pr. Exceptio dicta est quasi quaedam exclusio, quae opponi actioni cuiusque rei solet ad excludendum id, quod in intentionem condemnationemve deductum est. Námitkou je vyloučení, které je v rozporu s vymáhaným nárokem, aby se vyloučilo to, co bylo vneseno do intence nebo kondemnacé.

²⁰⁵ BEKKER, Ernst Imanuel. Die..., s. 841. Cílem námitky totiž nebylo popřít intenci, ale přinesení nových skutečností, které zabrání odsouzení.

²⁰⁶ HEYROVSKÝ, Leopold. Římský civilní proces. Knihovna právnické fakulty University Komenského v Bratislavě, svazek 8. Bratislava: Právnická fakulta University Komenského, 1925, s. 183.

²⁰⁷ VÁŽNÝ, Jan. Vlastnictví..., s. 73.

²⁰⁸ G. 4.117a.

²⁰⁹ K tomu blíže kapitola 3.4.

²¹⁰ Ulp. D. 21.2.17. Vindicantem venditorem rem, quam ipse vendidit, exceptione doli posse summoveri nemini dubium est, quamvis alio iure dominium quaesierit: improbe enim rem a se distractam evincere conatur... Nikdo nepochybuje o tom, že proti prodávajícímu, který se snaží získat zpět majetek, může být použita námitka podvodu, i když k němu mohl získat vlastnictví z jiného titulu; neboť se nečestně snaží získat zpět majetek, kterého se zbavil.

²¹¹ Exceptio rei venditae et traditae.

²¹² Tímto odevzdáním věci přichází o držbu a splňuje podmínku pro podání žaloby.

touto námitkou, jestliže věc skutečně od žalobce koupil.²¹³ Exceptio se vztahuje na právní nástupce nabyvatele²¹⁴, ale i proti všem právním nástupcům původního zcizitele.²¹⁵ V právu justiniánském pozbývá tradičního významu a slouží k ochraně b. f. držitele, který nabyl věc od nevlastníka. Nahrazuje tedy exceptio doli nebo exceptio in factum v situaci, kdy zcizí věc jako nevlastník a dodatečně se stane vlastníkem.²¹⁶ Stejně tak dopadá na situaci, kdy by v době prodeje byl prodávající osobou neoprávněnou a později se stal oprávněným, tj. vlastníkem např. děděním.²¹⁷

3.3. Předmět reivindikace

Předmětem reivindikace mohla být zásadně konkrétně (individuálně) určená věc.²¹⁸ Objekt musí být správně označen tak, že i když je mylně označen, jsme schopni rozeznat, o jaký předmět se jedná.²¹⁹ Jméno u otroka může být dostatečný znak pouze v případě, že pán už další jiné otroky se stejným jménem nevlastní, a nedojde tak k záměně.²²⁰ Věc bylo možné vindikovat jako celek, ale i jako část.²²¹ Typicky jde o spoluvlastnický podíl, jehož velikost musí být blíže vymezena. Výjimečně se připouští podíl, který nemusí být přesně vymezen.²²² Bylo možné vindikovat i hromadnou věc, a to konkrétně stádo.²²³ Vyžadovalo se prokázání vlastnického práva k nadpoloviční většině kusů. Pokud žalovaný prokáže, že jsou některé kusy ve stádu cizí, nevztahuje

²¹³ I když je intentio pravdivá, ale je úspěšně použitá námitka, dojde k osvobození.

²¹⁴ Herm. D. 21.3.3 pr. Exceptio rei venditae et traditae non tantum ei cui res tradita est, sed successoribus etiam eius... Námitku věci prodané a odevzdané má nejen ten, komu bylo odevzdáno, ale také jeho právní nástupci. RODRÍGUEZ DIEZ, Javier E. Potestas alienandi: Transfer of ownership by a non-owner from Roman law to the DCFR. Oisterwijk: Wof Legal Publishers, 2016, s. 198-199.

²¹⁵ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny..., s. 394.

²¹⁶ VÁŽNÝ, Jan. Vlastnictví..., s. 73-74. Shodně např.: BONFANTE, Pietro. Instituce římského práva. 9. vydání. Brno: ČS. A. S. Právník, 1932, s. 320.

²¹⁷ HÖNSELL, Heinrich. Römisches..., s. 72-73. Stejně platí pro situaci, kdy se vlastník stane dědicem nevlastníka.

²¹⁸ Paul. D. 6.1.6. Za specifikaci považuje druh, váhu, počet, míru, u látky barvu, ale není třeba stáří.

²¹⁹ Ulp. D. 6.1.5.4. Cum in rem agatur, si de corpore conveniat, error autem sit in vocabulo, recte actum esse videtur. Žaluje-li se žalobou in rem a strany souhlasí s předmětem žaloby, ale dojde ke špatnému označení, má se za to, že žaloba byla podána správně.

²²⁰ Ulp. D. 6.1.5.5.

²²¹ Vindicatio partis.

²²² Vindicatio incerate partis. Paul. D. 10.3.8.1. Si incertum sit, an lex Falcidia locum habeat inter legatarium et heredem, communi dividundo agi potest aut incertae partis vindicatio datur... Není-li jisté, zda je lex Falcidia k dispozici, lze podat žalobu na rozdělení mezi odkazovníka a dědice nebo lze zahájit řízení o navrácení podílu, jehož hodnota není zjištěna...

²²³ Vindicatio gregis. Ulp. D. 6.1.1.3. Per hanc autem actionem non solum singulae res vindicabuntur, sed posse etiam gregem vindicari Pomponius libro lectionum vicensimo quinto scribit. Idem et de armento et de equitio ceterisque, quae gregatim habentur, dicendum est. Sed enim gregem sufficit ipsum nostrum esse, licet singula capita nostra non sint: grex enim, non singula corpora vindicabuntur. Touto žalobou lze získat nejen jednotlivé kusy, ale také celé stádo, jak píše Pomponius ve 25. knize výkladů. To stejné platí pro stádo dobytka, koní, a i ostatní zvířata, která jsou ve stádech. Stačí, když nám patří stádo, i když jeho jednotlivé kusy nemusí být naše, neboť se nárokuje stádo, a ne jednotlivé kusy.

se na ně rei vindicatio.²²⁴ Mládě zvířete náleží vlastníkovu samice.²²⁵ I peníze mohly být předmět vindikace, ale jen pokud byly oddělené. Smísením se totiž stávají majetkem držitele.²²⁶

Předmětná věc musela být vrácena se vším, co přibylo²²⁷ k okamžiku litiskontestace.²²⁸ Půjde zejména o plody věci, ale to zřejmě až za Justiniána.²²⁹ Rozeznáváme tři kategorie plodů, a to fructus pendentes²³⁰, fructus percepti²³¹ a fructus percipiendi.²³² V tomto ohledu je nutné rozlišovat mezi b. f. a m. f. žalovaným. Žalovaný v dobré víře musel vydat plody od litiskontestace, a to fructus extantes a fructus neglecti. Od tohoto okamžiku je taktéž odpovědný za dolus a culpa, ale ne za náhodu.²³³ To se odůvodňuje tím, že se právě od této doby stává m. f. žalovaným.²³⁴ K plodům spotřebovaným a vytěženým nabývá vlastnické právo separací, tj. oddělením před litiskontestací.²³⁵ Žalovaný ve zlé víře má vydat všechny plody před i po litiskontestaci.²³⁶ Navíc kromě dolus a culpa před litiskontestací je odpovědný i za náhodu po litiskontestaci.²³⁷ Za vyčerpané plody náleží žalobci náhrada, protože představují bezdůvodné obohacení.²³⁸

3.4. Náklady na věc a poškození věci

Přestože byl nárok žalobce oprávněný, ukázalo se jako nespravedlivé, aby žalovaný neměl nárok na žádné náklady, které na věc vynaložil. Platí zásada,

²²⁴ VÁŽNÝ, Jan. Vlastnictví..., s. 68. Bonfante naopak vyžaduje prokázání vlastnického práva k celému stádu. BONFANTE, Pietro. Instituce..., s. 317.

²²⁵ Ulp. D. 6.1.5.2. Idem scribit, si equam meam equus tuus praegnatem fecerit, non esse tuum, sed meum, quod natum est. Také (Pomponius) napsal, jestliže oplodní můj kůň tvého koně, to, co se narodí, nebude patřit tobě, ale mně. Překlad: DOSTALÍK, Petr. Texty ke studiu římského práva soukromého. 2. vydání. Dokumenty (Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 49.

²²⁶ K dalším případům viz. kapitola č. 2.2.

²²⁷ Cum omni causa.

²²⁸ Shodně Paul. D. 50.16.35; Paul. D. 6.1.33. Neboli k okamžiku zahájení sporu.

²²⁹ BONFANTE, Pietro. Instituce..., s. 318.

²³⁰ Plody spojené s plodonosnou věcí.

²³¹ Plody vytěžené. Pod tuto kategorii spadají ještě fructus extantes (spotřebované) a fructus consumpti (nespotřebované).

²³² Plody nevytěžené. Pod tuto kategorii spadají dále fructus neglecti (plody zaviněně nevytěžené) a fructus quos actor percipere potuisset (plody, které by byl býval vytěžil žalobce).

²³³ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny..., s. 392. Shodně Paul. D. 6.1.27.2. Zde se jedná o náhodnou smrt otroka, za kterou nenese odpovědnost.

²³⁴ Ulp. D. 5.3.25.7. "Si ante litem contestatam", inquit, "fecerit": hoc ideo adiectum, quoniam post litem contestatam omnes incipiunt malae fidei possessores esse, quin immo post controversiam motam... Dekret říká: „I když to měli udělat před tím, než začal spor“, a to bylo přidáno, protože po zahájení sporu jsou držitelé považováni za ty ve zlé víře...

²³⁵ Řešila se otázka, zda musí existovat b. f. v čase separace nebo stačí na počátku. Přikláním se k druhé variantě, a to zejména z důvodu uznávané zásady, že pozdější zlá víra neškodí.

²³⁶ Na plody vytěžené před litiskontestací může směřovat i samostatná vindikace.

²³⁷ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny..., s. 392.

²³⁸ I. 4.17.2.

že žalobce nemá mít prospěch ze škody žalovaného.²³⁹ Můžeme je dělit na *impensae necessariae*²⁴⁰, *impensae utiles*²⁴¹ a *impensae voluptariae*.²⁴² Příkladem je hostinec, kdy nezbytné náklady budou na záplatování střechy, užitečné k lepšímu přijímání hostů a přepychovými je pak výzdoba interiéru.²⁴³

Podobně jako u nároků na plody se rozlišovalo mezi b. f. žalovaným a m. f. žalovaným. Žalovaný v dobré víře měl právo na náklady *necessariae* a *utiles*. Na druhé zmíněné pouze za předpokladu, že tím byla zvýšena hodnota věci. Žalovaný ve zlé víře, nikoli zloděj, měl právo pouze na náklady *necessariae*.²⁴⁴ Důvodem je právě to, že by takové náklady vynaložil i sám vlastník, a jinak by docházelo k bezdůvodnému obohacení ze strany žalobce. Poslední zmíněné náklady nemusel vlastník hradit, ale mohl. Když mu takové náklady nebyly proplaceny, mohl žalovaný vylepšení z věci odejmout, aniž by zhoršil věc, nebo tak činil jenom ze zlého úmyslu.²⁴⁵ Takové právo se objevilo společně s Justiniánem.²⁴⁶ S tím bylo spojeno i právo na zadržení věci²⁴⁷ do té doby, než byly náklady uhrazeny. To ale pouze za situace, že hodnota vynaložených nákladů přesahuje hodnotu zisků.²⁴⁸ Přípustnou obranou byla procesní námitka, a to *exceptio doli*²⁴⁹, kterou se snažil žalovaný domoci zaplacení nákladů ze spravedlivých důvodů.²⁵⁰

²³⁹ SOMMER, Otakar. SPÁČIL, Jiří (ed.). Učebnice..., s. 213. *Nemo ex aliena iactura lucrum facere debet.*

²⁴⁰ Např.: léčení otroka, oprava budovy.

²⁴¹ Může jít o učení otroka novým dovednostem.

²⁴² Paul. D. 50.16.79 pr - 2. "*Impensae necessariae*" sunt, quae si factae non sint, res aut peritura aut deterior futura sit. "*Utiles impensas*" esse fulcinius ait, quae meliorem dotem faciant, non deteriore esse non sinant, ex quibus reditus mulieri adquiratur: sicuti arbusti pastinationem ultra quam necesse fuerat, item doctrinam puerorum.... "*Voluptariae*" sunt, quae speciem dumtaxat ornant, non etiam fructum augent: ut sint viridia et aquae salientes, incrustationes, loricationes, picturae. Nezbytné výdaje jsou takové, které je nutné vynaložit, aby se zabránilo zničení nebo znehodnocení majetku. Fulcinius říká, že užitečné výdaje jsou takové, které zlepšují stav věna a nepřipouští zhoršení čehokoli, z čeho manželka získává příjem: jako zasazení více stromů, než bylo nutné.... Výdaje vynaložené pro potěšení jsou takové, že pouze zdobí majetek a nezvyšují jeho příjem: například křoví, fontány, zdobené štuky, závěsy, obrazy.

²⁴³ KACPRZAK, Agnieszka a KRZYNÓWEK, Jerzy. *Prawo rzymskie: pytania, kazusy, tablice*. 2. wyd., rozsz. i zmienione. Repetytoria. Warszawa: C.H. Beck, 2008, s. 67.

²⁴⁴ BONFANTE, Pietro. *Institute*..., s. 319.

²⁴⁵ Cels. D. 6.1.38. Uvádí oškrabování omítky nebo zohyzdění obrazů.

²⁴⁶ MAYER-MALY, Theo. *Römisches*..., s. 60. *Ius tollendi*. Podobně jako právo na nutné náklady u m. f. žalovaného a užitečné náklady u b. f. žalovaného.

²⁴⁷ Retenční právo.

²⁴⁸ ROZWADOWSKI, Władysław. *Prawo*..., s. 134.

²⁴⁹ G. 2.76. Pap. D. 6.1.48. Námitka zlého úmyslu.

²⁵⁰ Těmito spravedlivými důvody se má na mysli situace výše zmíněná, kde jsou náklady vyšší než zisky.

Za zničení nebo zhoršení věci musí být poskytnuta náhrada, ale ta nezabavuje vydání věci.²⁵¹ Na zhoršení věci existovaly dva odlišné názory právnických škol. Sabiniáni si stáli za názorem, že žalovaný je odpovědný pouze za zaviněné zhoršení věci. Prokuliáni naopak tvrdili, že je žalovaný odpovědný i za náhodu. Taktéž se rozlišuje mezi b. f. držitelem, který má být odpovědný za zaviněné zhoršení nebo zničení věci po litiskontestaci a m. f. držitelem, který je odpovědný před litiskontestací za zaviněné zhoršení a zničení věci, a po litiskontestaci i za náhodu.²⁵² Pokud došlo ke zničení věci před zahájením sporu, tedy litiskontestací, nebylo možné použít rei vindicatio. Tím důvodem byla již neexistence věci, a nebylo by tedy ož žalovat. V takovém případě se nabízí actio legis Aquilae. Jde o žalobu protiprávního poškození cizí věci.²⁵³

3.5. Reivindicatio utiles

Reivindicatio utiles²⁵⁴ je žaloba, která je formulována podle vzoru žaloby rei vindicatio. Jak název napovídá, jde o pomocnou žalobu.²⁵⁵ K jejímu rozvoji dochází v právu klasickém a justiniánském. Jde o situace, kdy je osoba vlastníkem, ale dodatečně vlastnictví pozbude a je třeba ji chránit proti novému vlastníkovi.²⁵⁶ Je sestavena vždy pro konkrétní případ. Slouží k adekvátní náhradě hodnoty věci a zaobírá se převodem vlastnického práva. Nejde o vydání věci, protože je zde originární nabytí vlastnického práva žalovaným. Oprávnění, na jehož základě je žalováno, je v podstatě obligačního rázu.²⁵⁷ Pokud žalovaný upadne do konkurzu, má žalobce podlé této žaloby přednost před ostatními věřiteli. Žalovaný má pak právo na zadržení věci a námitku exceptio doli.²⁵⁸

²⁵¹ BUBELOVÁ, Kamila. Předmět..., s. 62. Cel. D. 6.1.49.1. Meum est, quod ex re mea superest, cuius vindicandi ius habeo. To, co zbylo z mé věci, je moje a mám právo to vindikovat.

²⁵² REBRO, Karol, BLAHO, Peter. Rímské..., s. 239.

²⁵³ Ulp. D. 6.1.13. Non solum autem rem restitui, verum et si deterior res sit facta, rationem iudex habere debet: finge enim debilitatum hominem vel verberatum vel vulneratum restitui: utique ratio per iudicem habebitur, quanto deterior sit factus. Quamquam et legis Aquiliae actione conveniri possessor possit... Nejenže musí být věc předána, ale soudce musí vzít v úvahu jakékoli zhoršení. Předpokládejme, že je předán otrok, který byl zbičován nebo zraněn; soudce pak musí zvážit do jaké míry byla snížena jeho hodnota, ačkoli vlastník může být žalován žalobou legis Aquiliae.

²⁵⁴ BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie..., s. 317. Od slova utilis jako užitečný.

²⁵⁵ G. 3.219.

²⁵⁶ VÁŽNÝ, Jan. Vlastnictví..., s. 74. V rozhodné době není vlastníkem žalobce, ale je jím už žalovaný. Nesměhuje proti třetím osobám.

²⁵⁷ VON IHERING, Rudolf a kol. Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts. Jena: G. Fischer, s. 158. Shodně HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny..., s. 395.

²⁵⁸ HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny..., s. 396.

Rozeznáváme devět případů, kdy je možné využití rei vindicatio utiles. První situací je darování věci jinému jako plnění výživného. Dárce může věc požadovat zpět pouze za předpokladu, že nebyl splněn modus. Situace je podobná zpětnému převodu majetku, ale nejde o reverzi vlastnictví.²⁵⁹ Druhou je pak situace snoubenců, kteří chtějí u zániku zasnoubení zpět již předané dary. Třetí pak darování pro případ smrti (donatio mortis causa), kdy dárce později lituje jím uskutečněného darování. Vrácení je možné pomocí kondikce, tedy žaloby na bezdůvodné obohacení, nebo reivindicatio utiles. Jiná situace je, když dárce přežije obdarovaného (mluví o brzké smrti) nebo přežije smrtelné nebezpečí. V takovém případě má kondikci, nebo rei vindicatio. Čtvrtou situací je, když bývalá manželka žádá o zrušení manželství.²⁶⁰

Pátou darování mezi manželi za splnění několika podmínek. První z nich je, že jde o dar od ženy muži, ale i naopak. Nemusí jít pouze o peníze, ale i o věci, které jsou zničené, zkonsumované, usukapované, protože takový stav věci vylučuje rei vindicatio. Dalším předpokladem je, že se věc nachází u žalované strany. Stejně tak musí být u žalovaného věc podobné hodnoty a je ve stavu neschopnosti splácet, tedy insolvence.²⁶¹

Platí totiž výše zmíněná zásada, že plátno ustoupí malbě malíře. Šestou situací je pak dosavadní vlastník plátna, na které někdo namaloval obraz, a proto má dosavadní vlastník plátna reivindicatio utilis, čímž se zviditelní jeho náhradní nárok. Sedmým případem je, kdy bývalý vlastník stromu přichází o své vlastnické právo ke stromu tím, že je přesazený na cizí pozemek, protože platí zásada superficies solo cedit.²⁶²

Předposlední situace jsou věci vojáka (např. šavle), kdy s nimi jiná osoba obchoduje a proti ní může použít voják reivindicatio utiles. Obchodník jedná vlastním jménem v zájmu vojáka za jeho peníze, ale nikoli jako jeho zmocněnec. Pokud by zaplatil za věc vlastními penězi například jako mandatář, mohl by požadovat vrácení peněz zpět. Poslední případ uvádí situaci, kdy jedná poručník v zájmu svého chráněnce, nikoli jako jeho zástupce, za peníze tohoto chráněnce.²⁶³

Navíc je možné vysledovat i další dvě situace, kde se mluví o rei vindicatio utiles. První z nich je dědičný nájemce, který neměl v pozdně klasickém právu

²⁵⁹ VON IHERING, Rudolf a kol. Jahrbücher..., s. 122-123.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 124-126.

²⁶¹ Tamtéž, s. 133.

²⁶² VÁŽNÝ, Jan. Vlastnictví..., s. 74. Obě situace jsou přírůstkem, tedy akcesí.

²⁶³ VON IHERING, Rudolf a kol. Jahrbücher..., s. 145-150.

vlastnické právo a přiznala se mu *actio in rem*.²⁶⁴ Druhým případem je zpracování věci. Pokud byla nová věc v držení nového vlastníka, bylo možné použít *rei vindicatio utiles* ztracené části za náhradu.²⁶⁵

²⁶⁴ MAYER-MALY, Theo. *Römisches...*, s. 42. Paul. D. 6.3.1.1. Qui in perpetuum fundum fruendum conduxerunt a municipibus, quamvis non efficiantur domini, tamen placuit competere eis in rem actionem adversus quemvis possessorem, sed et adversus ipsos municipes. Ti, kteří si pronajmou užívání pozemků natrvalo, se sice nestali vlastníky, přesto mají být oprávněni k věcné žalobě proti jakémukoli vlastníkovi, ale i samotným členům obce. Vychází později z představy existence *dominium utile*.

²⁶⁵ HÖNSELL, Heinrich. *Römisches...*, s. 70.

4. Actio negativa

Jedná se o žalobu in rem s účinky erga omnes. Oproti předchozí žalobě jde o stav částečného rušení vlastnického práva s menší intenzitou zásahu.²⁶⁶ V první řadě předmětem zájmu není věc a majetek jako takový, ale o objasnění situace věcných břemen.²⁶⁷ Jinak řečeno hlavním problémem není vlastnické právo žalobce, ale oprávněnost zásahu žalovaného. Cílem actio je eliminovat nežádoucí jevy vůči vlastnickému právu žalobce, a to zejména odvrátit domněnku žalovaného, že má služebnost, poživací nebo obdobné právo jako imise, případně nahradit škodu.²⁶⁸ Zároveň chce ustanovit svobodu vlastnictví a nastolit stav, který by nastal, kdyby v době podání žaloby došlo k odstranění narušení.²⁶⁹ Ochrana je poskytována v negativní formě.²⁷⁰ Klasické právo používá terminologii actio negativa. Rozeznáváme několik typových situací, u kterých je možné o této žalobě hovořit, a to u usufructu, služebností a imisí.

4.1. Actio negativa u usufructu

V Digestech je pět fragmentů, kde je intentio formulována doslovně, nebo ve smyslu ius non esse adversario utendi fruendi.²⁷¹ Jde tedy o práva utendi fruendi. Aktivně legitimovaným je vlastník, který se brání rušení svého vlastnického práva. Pasivně legitimovaným u actio negativa de usufructu je osoba, která bude mít práva odpovídající utendi a fruendi. Standardně v právu klasickém byla zřizována pojistka ve formě cautiois usufructuariae, pomocí které vlastník žaloval ze stipulace.²⁷² Usufruktář není držitelem, ale věc má defacto ve své moci.²⁷³ Dá se hovořit o tzv. kvazi držbě pro vlastníka. To je významné pro střet s žalobou rei vindicatio.

²⁶⁶ KINCL, Jaromír a kol. Římské..., s. 186.

²⁶⁷ HÖNSELL, Heinrich. Römisches..., s. 71.

²⁶⁸ G. 4.3. I. 4.6.2. No No ius non esse. BEHRENDTS, Okko; KNÜTEL, Rolf; KUPISCH, Berthold a SEILER, Hans Hermann (ed.). Corpus Iuris Civilis: Text und Übersetzung. 3., überarbeitete Aufl. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 2007, 228-229.

²⁶⁹ KNÜTEL, Rolf a KASER, Max. Römisches..., s. 171.

²⁷⁰ Intentio je formulována negativně a je zde uvedeno jméno žalovaného.

²⁷¹ Ulp. 7.6.5 pr. Ulp. 7.6.5.2. Ulp. 7.6.5.3. Marc. D. 20.1.11.2. Cel. D. 21.2.62.2. BOHÁČEK, Miroslav. ACTIO NEGATORIA (k dějinám zápůrčí žaloby). Praha: Česká akademie věd a umění, 1938, s. 14.

²⁷² BOHÁČEK, Miroslav. ACTIO..., s. 18. Ta navíc zajišťovala vrácení věci.

²⁷³ G. 2.93.

Když došlo k zadržení věci a nebyla kauce zřízena, musela být použita žaloba rei vindicatio ze strany vlastníka proti usufruktáři.²⁷⁴ Exceptio, kterou žalovaný mohl použít, se nazývala de re usus fructus nomine tradita, kterou namítal jeho platný právní důvod pro usufructus. Proti ní ale byla přípustná replicatio ze strany žalobce. Další možnou obranou byla i interdiktivní ochrana pomocí interdiktu uti possidetis. Vlastník nemusí svoje vlastnické právo dokazovat tak, jak musí dokazovat svoje právo k usufruktu žalovaný.²⁷⁵

Z výše uvedených tvrzení je možné dospět k závěru, že žaloba actio negativa směřovala pouze proti třetí osobě, která vykonávala usufructus, a později v důsledku interpolace textů i proti usufruktáři.²⁷⁶ Vlastníkovi mělo být poskytnuto vše, co by měl k okamžiku litiskontestace.

4.2. Actio negativa u služebností

Jedná se o žaloby in rem, které směřují proti jiným právům, než jsou utendi fruendi. Neslouží k popření vlastnického práva. Za předpokladu, že vlastník ztratí faktickou kontrolu nad věcí, má použít rei vindicatio. Jde taktéž o žaloby s negativně formulovanou intentio.²⁷⁷ Míří na výkon práva spočívajícího ve změnách nebo činnostech na pozemku žalovaného a následky nemají dopad do vlastnické sféry žalobce.²⁷⁸ Jedná se o práva k věci cizí.²⁷⁹ Typickým případem je pozemková služebnost, která musí být řádně zřízená.²⁸⁰ Situace je taková, že žalovaný je vlastníkem služebného pozemku, kde umístil neoprávněně rostliny nebo případně vodní nádrže. S nadsazením jde případ označit jako negativně formulovanou vindikaci.

²⁷⁴ Ulp. D. 7.9.7 pr. Si usus fructus nomine re tradita satisdatum non fuerit, Proculus ait posse heredem rem vindicare et si obiciatur exceptio de re usus fructus nomine tradita, replicandum erit. Pokud byl majetek vydán kvůli usufructu a nebyla poskytnuta jistota, Proculus říká, že může dědic podat žalobu na vydání věci, a pokud je vložena námitka dodání z důvodu existence usufructu, bude mít nárok na replikaci.

²⁷⁵ K takovému závěru je možné dospět na základě zřízené kauce, která znamená ve svém důsledku uznání vlastnického práva žalobce.

²⁷⁶ BOHÁČEK, Miroslav. ACTIO..., s. 27-28. No No ius non esse uti fruti invito se. Proti tomu, kdo vykonává usufructus jménem skutečného usufruktáře.

²⁷⁷ Si paret No No ius non esse.

²⁷⁸ BOHÁČEK, Miroslav. ACTIO..., s. 66.

²⁷⁹ BERGER, Adolf. Encyclopedic dictionary of Roman law. Philadelphia: American Philosophical Society, 1953, s. 702. Servitutes.

²⁸⁰ Alf. D. 8.5.17.1. Cum in domo Gaii Sei locus quidam aedibus anni ita serviret, ut in eo loco positum habere ius Seio non esset, et Seius in eo silvam sevisset, in qua labra et tenes cucumellas positas haberet, annio consilium omnes iuris periti dederunt, ut cum eo ageret ius ei non esse in eo loco ea posita habere invito se. Určitá část domu Gaia Seia byla podřízena služebnosti ve prospěch Anniova domu, což znamená, že Seius nebude mít právo na to místo cokoli umístit. Seius tam ale zasadil stromy a pod nimi měl mísy a jiné nádoby. Všichni znalí práva radili Anniovi, aby podal žalobu, že nemá mít věci na tomto místě bez jeho souhlasu.

Další omezení spočívá ve výši stavby. Vlastník zásadně není omezen, pokud zde není služebnost.²⁸¹ Aktuální stav procesu výstavby není rozhodující. V době poklasické dochází ke změně stavebního řádu císařem Leonem, kdy nové stavby mohou mít maximální výšku 100 stop, u rekonstrukce se nemůže měnit původní výška stavby a nesmí dojít k odejmutí světla a výhledu. Císař Zenon zakazuje navíc stavět 12 stop od sousední budovy a musí být umožněn pohled na moře. Justinián rozšířil územní působnost předpisů na celou říši.²⁸² Osobitým případem stínění, ale nikoli případem civilní služebnosti, je obrana pomocí praetorské *actio utilis*.²⁸³ Výjimečně je možná žaloba proti částečnému rušení vlastnického práva s pozitivně formulovanou intencí (*si paret Ao Ao*) u zvýšení domu.²⁸⁴ O tom pojednává fragment z *Digest*.²⁸⁵

Dalším případem je domovní služebnost okapu.²⁸⁶ Služebný pozemek může být zastavěn pouze k místu dopadu vody. Stejně tak už stojící budova nemůže být zvýšená do takové výšky, že znemožní odtok vody z okapu.²⁸⁷ V obou těchto případech není obranou *actio negativa*, ale *rei vindicatio*.²⁸⁸

²⁸¹ Ulp. D. 8.2.9. Cum eo, qui tollendo obscurat vicini aedes, quibus non serviat, nulla competit actio. Ten, kdo postaví dům a zastíní tím sousední stavbu, přičemž neexistuje služebnost, nelze proti němu podat žalobu.

²⁸² BOHÁČEK, Miroslav. *ACTIO...*, s. 71.

²⁸³ Paul. D. 8.2.31. Si testamento damnatus heres, ne officeret vicini luminibus servituteque praestaret, deposuit aedificium, concedenda erit legatario utilis actio, qua prohibeatur heres, si postea extollere supra priorem modum aedificium conabitur. Je-li dědici uloženo závěť, aby nestínil a vykonal pro něj služebnost, a zboří stavbu; odkazovníkovi se poskytne *actio utilis* proti dědici, který by se pokusil následně postavit budovu nad její původní výšku.

²⁸⁴ SOMMER, Otakar. SPÁČIL, Jiří (ed.). *Učebnice...*, s. 214.

²⁸⁵ Ulp. D. 8.5.4.7. ...Verbi gratia habeo aedes, quibus sunt vicinae Seianae et Sempronianae, Sempronianis servitute debeo, adversus dominum Seianarum volo experiri altius me tollere prohibentem: in rem actione experiar: licet enim serviant aedes meae, ei tamen cum quo agitur non serviunt: hoc igitur intendo habere me ius altius tollendi invito eo cum quo ago: quantum enim ad eum pertinet, liberas aedes habeo. Například mám dům sousedící s domy Seian a Sempronian a dlužím služebnost k domu Sempronian, ale chci žalovat vlastníka domua Seian, protože mi brání zvýšit ten můj. Musím proti němu podat žalobu in rem, protože ačkoli je můj dům zatížen služebností, přesto nepodléhá žádné ze žalovaných stran. A proto tvrdím, že mám právo zvýšit svůj dům ještě výš, i proti jeho souhlasu, protože můj dům je svobodný, pokud jde o něj.

²⁸⁶ Paul. D. 8.2.20.3. Si servitus stillicidii imposita sit, non licet domino servientis areae ibi aedificare, ubi cassitare coepisset stillicidium. Je-li uložena služebnost okapu, nemůže vlastník pozemku, na který dopadá, stavět na místě, kam voda dopadne.

²⁸⁷ Paul. D. 8.2.20.6. Qui in area, in qua stillicidium cadit, aedificat, usque ad eum locum perducere aedificium potest, unde stillicidium cadit: sed et si in aedificio cadit stillicidium, supra aedificare ei conceditur, dum tamen stillicidium recte recipiatur. Jestliže někdo staví na pozemku, který je zatížen služebností okapu, má právo postavit stavbu tam, odkud okap vychází. Může ji postavit ještě výš, pokud je o okap řádně postaráno.

²⁸⁸ Paul. D. 8.5.9 pr. ... Item Iulianus scripsit, si vicinus in suo aedificando effecerit, ne stillicidium meum reciperet, posse me agere de iure meo, id est ius esse immittendi stillicidium, sicut in via diximus... Julianus říká, že pokud se můj soused tím, že staví na svém pozemku, vyhýbá kapání z mé střechy, mohu podat žalobu; to znamená mohu vypustit vodu na jeho pozemek.

Zajímavá je i situace panujícího a služebného pozemku, kdy cílem *actio negativa*²⁸⁹ je nedovolit takové činnosti vlastníkovu služebného pozemku, ke kterým by jinak byl vlastník oprávněn. Z logiky věci není možné žalovat za předpokladu, že je vlastníkem služebného a panujícího pozemku tatáž osoba. Žalobce prokazuje vlastnické právo k pozemku, existenci služebnosti, a jestliže stav odpovídá služebnosti, tak i její neexistenci.²⁹⁰ Směřuje proti komukoli, kdo vystupuje jako vlastník služebného pozemku.

4.3. Actio negativa a imise

Jedná se o situace, kdy imise vznikají na pozemku žalovaného, ale v důsledku svého šíření zasahují na pozemek žalobce. Děje se tak zejména v podobě zápachu, hluku, vody, ale i ve smyslu zásahu do staveb, prostoru nad pozemkem, kořenů a větví.²⁹¹ Jednotlivé žalobní formule se liší podle konkrétní situace, a formule není tudíž jednotná pro všechny případy.

Jeden z fragmentů popisuje rozdílnou situaci využití svépomoci u přečnívající části střechy a akvaduktu.²⁹² Pokud je vysunutá část pozemku do prostoru nad pozemkem druhého vlastníka, nastupuje v první řadě držební ochrana. Interdiktem *uti possidetis*²⁹³ se bránil vlastník přesahující části, zatímco interdiktem *quod vi aut clam*²⁹⁴ vlastník dotčeného prostoru nad pozemkem. Z uvedeného fragmentu vyvodíme, že u svépomocného odstranění má vlastník přečnívající části nárok na *actio legis Aquiliae*, ale i soused má následně právo na *actio negativa*.

Představme si situaci dvou spoluvlastníků jedné nemovitosti. Za předpokladu, že jeden ze spoluvlastníků vlastní ve výlučném vlastnictví další nemovitost a ta produkuje imise vůči společné nemovitosti, může spoluvlastník, který není výlučným

²⁸⁹ Její formule zněla: *No No ius non esse tollere*.

²⁹⁰ BOHÁČEK, Miroslav. *ACTIO...*, s. 89. Platí totiž, kdo tvrdí, ten prokazuje.

²⁹¹ BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie...*, s. 168.

²⁹² *Ulp. D. 9.2.29.1. Si protectum meum, quod supra domum tuam nullo iure habebam, reccidisses, posse me tecum damni iniuria agere Proculus scribit: debuisti enim mecum ius mihi non esse protectum habere agere: nec esse aequum damnum me pati recisis a te meis tignis. Aliud est dicendum ex rescripto imperatoris Severi, qui ei, per cuius domum traiectus erat aquae ductus citra servitutum, rescripsit iure suo posse eum intercidere, et merito: interest enim, quod hic in suo protexit, ille in alieno fecit. Když mi uřízneš kus mojí střechy, na který jsem neměl právo nad vaším domem; píše Proculus, že mám právo na žalobu za neoprávněnou škodu, protože jste mě měl žalovat, že jsem neměl právo na přečnívající střechu; nejde jen o to, že bych utrpěl škodu odřezáním dřeva. V reskriptu císaře Severa je opačné pravidlo, kdy je jeho domem veden akvadukt, aniž by existovala služebnost a má právo ho zničit; to se zdá správné, protože v jednom případě postavil střechu na pozemku, který mu patřil, a ve druhém postavil akvadukt na pozemku někoho jiného.*

²⁹³ *Ulp. D. 43.17.3.5.*

²⁹⁴ Změny provedené násilím nebo tajně.

vlastníkem nemovitosti, podat *actio negativa* proti druhému spoluvlastníkovi.²⁹⁵ Pokud je zeď, která odděluje dva pozemky ve spoluvlastnictví a je do ní vložen trám, není možné použít *actio negativa*. To z toho důvodu, že rušivý stav nemůže vycházet ze stavby, která je ve spoluvlastnictví dotčené osoby.²⁹⁶

Dále je možná obrana pomocí příslušné žaloby proti imisím kouře, vody a odštěpkům kamene, které dopadají ze sousedova pozemku.²⁹⁷ To ale nikterak nevylučuje běžné užívání pozemku v rozdělení ohně nebo prostého umývání.²⁹⁸ Žaloba měla místo u existence speciálního zařízení (*cuniculum*) na odvod páry z lázní.²⁹⁹ Stejně tak u zařízení na úpravu vody na sousedově pozemku, které má

²⁹⁵ Pomp. D. 8.2.27 pr. ... Idem fiet, si ex tuis propriis aedibus in communes meas et tuas aedes quid similiter esset proiectum: mihi enim soli tecum est actio. Totéž se stane, pokud některá část tvého domu přesahuje do našeho domu, který vlastníte vy a já, protože já sám mohu podat proti tobě žalobu.

²⁹⁶ Iav. D. 33.3.4. Si is qui duas aedes habebat unam mihi, alteram tibi legavit et medius paries, qui utraque aedes distinguit, intervenit, eo iure eum communem nobis esse existimo, quo, si paries tantum duobus nobis communiter esset legatus, ideoque neque me neque te agere posse ius non esse alteri ita immixtas habere: nam quod communiter socius habet, et in iure eum habere constitit: itaque de ea re arbiter communi dividendo sumendus est. Tam, kde měl muž dva domy a jeden odkázal mně a druhý tobě a byla tam zeď, která oddělovala domy, tak nám bude patřit společně a proto nemáme právo bránit vložení trámu do zdi. Neboť platí, že když má vlastník v držení majetek, náleží mu k němu všechna práva. Bude-li to nutné, je třeba určit rozhodce pro rozdělení majetku.

²⁹⁷ Ulp. D. 8.5.8.5. Aristo Cerellio vitali respondit non putare se ex taberna Casiarum in superiora aedificia iure immitti posse, nisi ei rei servitutem talem admittit. Idemque ait: et ex superiore in inferiora non aquam, non quid aliud immitti licet: in suo enim alii hactenus facere licet, quatenus nihil in alienum immittat, fumi autem sicut aquae esse immisionem: posse igitur superiorem cum inferiore agere ius illi non esse id ita facere. Alfenus denique scribere ait posse ita agi ius illi non esse in suo lapidem caedere, ut in meum fundum fragmenta cadant. Dicit igitur Aristo eum, qui tabernam Casiarum a Minturnensibus conduxit, a superiore prohiberi posse fumum immittere, sed Minturnenses ei ex conducto teneri: agique sic posse dicit cum eo, qui eum fumum immittat, ius ei non esse fumum immittere. Ergo per contrarium agi poterit ius esse fumum immittere: quod et ipsum videtur aristo probare. Sed et interdictum uti possidetis poterit locum habere, si quis prohibeatur, qualiter velit, suo uti. Aristo odpověděl Cerelliovi Vitalisovi, že si nemyslí, že je na místě odvádět z nějaké sýrárny ve výše položených budovách páru, jestliže nebyla zřízená příslušná služebnost. Ten stejný též říká, že se z výše položeného pozemku nesmí odvádět na níže položený pozemek ani voda ani nic jiného. Na svém vlastním pozemku se může každý chovat tak, aby nezavinil imise na cizím pozemku. Imise páry i imise vody se mají posoudit: výše položený může níže položeného žalovaného žalovat, nemá žádné právo se takto chovat. Dále říká, Alfenus píše, je možné žalovat, nikdo nemá právo kameny rozbíjet tak, že úlomky padají na můj pozemek. Aristo tedy říká, že někomu, kdo si pronajal sýrárnu od lidí z Minturnu, může výše položený soused zakázat odvádět páru, ale lidé z Minturnu mu odpovídají z nájmu. A on říká, kdo odvádí páru, může být žalovaný, že nemá právo páru odvádět. Je možné tedy i žalovat opačně, máme právo páru odvádět, s čím jak se zdá souhlasí i Aristo. I interdictum uti possidetis by bylo použitelné, jestliže se někomu zakáže využívat vlastnické právo libovolně. Upravený překlad podle HAUSMANINGER, Herbert a BLAHO, Peter. Praktické případy z římského práva. 2. dopl. vyd. Bratislava: Manz, 1998, s. 100.

²⁹⁸ Ulp. D. 8.5.8.6. ...Et ait magis non posse agi, sicut agi non potest ius esse in suo ignem facere aut sedere aut lavare. Domnívá se, že takovou žalobu nelze podat, stejně jako nelze podat žalobu s tvrzením, že nemá právo rozdělat oheň, sednout si nebo se umývat ve vlastním prostoru.

²⁹⁹ Ulp. D. 8.5.8.7. Idem in diversum probat: nam et in balneis, inquit, vaporibus cum quintilla cuniculum pergenter in ursi iuli instruxisset, placuit potuisse tales servitutes imponi. Schvaluje i opačné rozhodnutí; říká, že v případě lázní, kde si Quintilla vybudoval *cuniculum* na pozemek Ursuse Julia, bylo zjištěno, že služebnost může být uložena.

dopad na pozemek žalujícího.³⁰⁰ Mezi imise spadá i případ zvlhlé zdi od hnoje.³⁰¹ Kdyby se hnojiště nacházelo na veřejném místě, mohl by být poskytnut interdikt od praetora. Jestliže na soukromém místě, bylo třeba se vypořádat se služebností a využít actio negativa. Taktéž bylo možné použít cautio damni infecti jako záruku proti vlhkosti.

4.4. Actio negatoria

Toto označení se začalo používat za dob justiniánského práva a jde o poslední vývojovou fázi této žaloby. Jejím opakem je actio confessoria.³⁰² Byla vyloučena u superficies, emphyteusis a zástavního práva. Svépomoc postupně mizí a je nahrazována soudní pomocí. Je využívána jednotně pro všechny imise, ale i další nároky. Stává se tak obecnou žalobou s cílem zabránit zásahům do vlastnického práva v rozporu se zákonem. Dochází tak k uplatnění svobody vlastnit majetek. Zásadní je i odlišné chápání držby. Nepočítá se pouze s držbou věci, ale i držbou práva. To umožňuje chápat služebnost jako výkon práva a ve svém důsledku použít actio negatoria proti interdiktní ochraně služebnosti. S cílem přiblížit usufructs služebnostem byla rozšířena pasivní legitimace na kohokoli, kdo vykonával obsah práva proti vůli vlastníka tzn. i na usufruktáře.³⁰³

Aktivně legitimovaný k podání žaloby byl držící vlastník, který musel vlastnické právo prokázat. Nemusel prokazovat neoprávněnost takového rušení, ale stačilo prokázat, že k takovému rušení dochází. Žalovaný pak prokazuje právo na porušení vlastnického práva.³⁰⁴ Důkazní břemeno ohledně prokázání existence domnělého práva by mělo následovat konkrétní domnělý institut, kterého se týká. Nelze proto takové důkazní břemeno stanovit obecně. Cílem žaloby je získat potvrzení, že je majetek bez omezení, odstranit stav rušení a zajistit, že se taková situace nebude

³⁰⁰ Ulp. D. 39.3.1.17. ...Et ideo Labeo et Cascellius aiunt aquae quidem pluviae arcendae actionem specialem esse, de fluminibus et stillicidiis generalem et ubique agi ea licere... A proto Labeus a Cacellius říkají, že žaloba actio aquae pluviae acrandae je žalobou speciální, ale žaloba, která se týká kanálů a kapání vody je obecná a je možné ji uplatnit všude. Actio aqua pluviae arcandae nepředpokládá vznik nějakého speciální zařízení, kdy jde o „přirozený“ neupravený odtok vody a nepočítá se služebností.

³⁰¹ Alf. D. 8.5.17.2.

³⁰² VÁŽNÝ, Jan. Vlastnictví..., s. 75. Jde o spor o uznání služebnosti, kdy se obrátí procesní strany.

³⁰³ BOHÁČEK, Miroslav. ACTIO..., s. 159-165.

³⁰⁴ Názory na tuto problematiku nejsou jednotné. Některé tvrdí, že je třeba vycházet z úplnosti vlastnického práva, a proto je takové prokazování nadbytečné. Např.: BONFANTE, Pietro. Instituce..., s. 321. Jiné naopak, že je třeba prokazovat existenci služebnost. Např.: HEYROVSKÝ, Leopold. Dějiny..., s. 397.

opakovat. K tomu sloužila jistota *catuio de non amplius turbando*.³⁰⁵ V opačném případě přicházel osvobozující rozsudek.

³⁰⁵ ROZWADOWSKI, Władysław. *Prawo...*, s. 134.

5. Actio Publiciana

Actio Publiciana je žaloba, která chrání nejen bonitárního vlastníka. Tuto žalobu uděluje praetor podle praetorského práva.³⁰⁶ Jde tudíž o obranu petitorní, a nikoli jen possessorní. Poprvé byla zavedena praetorem Publiciem.³⁰⁷ Její vznik je datován okolo roku 70 př. n. l. současně se vznikem bonitárního vlastnictví. Jedním z důvodů zavedení je aequitas.³⁰⁸ Dalším z důvodů zavedení této žaloby je i to, že proti rei vindicatio, i když byl nabyvatel na cestě k vydržení, neexistoval účinný prostředek obrany.³⁰⁹ Publiciana je vytvořena po vzoru rei vindicatio, proto můžeme označit tuto žalobu jako actio utilis.³¹⁰ Bonfante ji označuje jako reivindicatio utilis.³¹¹ Spojení non a domino ve formulě je reakcí na potřebu upravit publiciánskou žalobu v justiniánském právu, a uvést ji tak do souladu s právním řádem.³¹² Rozdíl v intentio oproti rei vindicatio je, že praetor nenařizuje, aby soudce prohlásil vlastnictví k věci žalobce, ale aby určil, zda je žalobce v době držby vlastníkem.³¹³ Po zániku dvojího vlastnictví slouží již pouze pro nabytí od nevlastníka, protože pro bonitárního vlastníka je nahrazena rei vindicatio.³¹⁴ Taktéž patří mezi actio honorariae. Žalobce má possessio ad usucapionem tedy držbu, která směřuje k vydržení. V případě dřívějšího odnětí držby by došlo k přerušení vydržení.

Jedná se o actio fictivia. Z toho vyplývá, že soudce má dojít v řízení apud iudicem k závěru, tedy fingovat, že nabyvatel nabyl kviritské vlastnictví vydržením,

³⁰⁶ Ulp. D. 6.2.1 pr. Ait praetor: "Si quis id quod traditur ex iusta causa non a domino et nondum usucaptum petet, iudicium dabo." Praetor říká: Pokud si někdo přeje to, co se mu na základě řádného důvodu odevzdalo od nevlastníka, a ještě není vydržené, dám žalobu.

³⁰⁷ I. 4.6.4.

³⁰⁸ Ner. D. 6.2.17. Publiciana actio non ideo comparata est, ut res domino auferatur: eiusque rei argumentum est primo aequitas, deinde exceptio "si ea res possessoris non sit": sed ut is, qui bona fide emit possessionemque eius ex ea causa nactus est, potius rem habeat. Publiciánská žaloba se nepodává proto, aby byla věc vlastníkově odebrána: a to je dokázáno spravedlivými principy a použitím námítky: „pokud sporný majetek nepatří vlastníkově.“ Ale z toho důvodu, že když koupí něco v dobré víře a získal to do držby, měl by mít spíše právo držet on než jeho sok.

³⁰⁹ KOLAŇCZYK, Kazimierz a KODRĘBSKI, Jan. Prawo..., s. 316.

³¹⁰ Její formule zněla: Si quem hominem, Ao Ao emit es is ei traditus est, anno possedisset, tum si eum hominem, de quo agitur, eis ex iure Quiritum esse oporteret neque ea res restitueretur, quanti ea res erit, tantam pecuniam iudex No No Ao Ao condemna; si non paret absolve. Jestliže by byl otrok, kterého Aulus Agerius koupil a který mu byl odevzdaný, jeho kviritským vlastnictvím, pokud ho držel jeden rok, jestliže tento otrok nebude vrácený, jaká bude jeho cena, tak na takovou sumu peněz, soudce, odsud Numeria Negidia ve prospěch Aula Ageria; jestliže se to neprokáže, osvobod ho. REBRO, Karol, BLAHO, Peter. Rímské..., s. 113.

³¹¹ BONFANTE, Pietro. Instituce..., s. 349. Jde o nepřesné označení.

³¹² PETRAK, Marko. Actio Publiciana u klasičnom rimskom pravu. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 2012, roč. 62, č. 5–6, s. 1522.

³¹³ SANTUCCI, Gianni. Die..., s. 840.

³¹⁴ Just. C. 7.25.1.

ačkoli neuplynula vydržecí doba.³¹⁵ Zároveň musí posoudit, zda by byly splněny všechny ostatní podmínky vydržení. Zejména je třeba, aby byla věc *res habilis*³¹⁶, došlo k předání věci³¹⁷, dobrá víra³¹⁸, *iusta causa*³¹⁹ a držení, které může trvat i okamžik.³²⁰ Může jít i o dítě otroka, které je mladší než jeden rok.³²¹ Na to, k jakému okamžiku zde musí existovat dobrá víra, existují rozdílné názory. První z nich říká, že k okamžiku uzavření smlouvy.³²² Druhý pak, že k okamžiku tradice.³²³ Za justiniánského práva převládl názor druhý.³²⁴ Titul je neplatný jak v případě šilence³²⁵, tak u nezletilého.³²⁶ Zkoumá tedy, zda by se stal kviritským vlastníkem, kdyby mohl držet po celou vydržecí dobu. Cílem je dosáhnout vydání sporné věci, případně peněžité náhrady *cum omni causa* se zaplacením nákladů.³²⁷ Pro publiciánskou žalobu platí jinak stejná pravidla jako pro žalobu na vydání věci.³²⁸

³¹⁵ G. 4.36.

³¹⁶ Paul. D. 6.2.12.4. Si res talis sit, ut eam lex aut constitutio alienari prohibeat, eo casu publiciana non competit, quia his casibus neminem praetor tuetur, ne contra leges faciat. Jde-li o věc, kterou zákon nebo konstituce zakazují zcizit, není v tom případě přípustná Publiciána, protože v těchto případech praetor nikoho nechrání před nezákonným jednáním.

³¹⁷ Ulp. D. 6.2.7.16. Ut igitur publiciana competat, haec debent concurrere, ut et bona fide quis emerit et ei res emptae eo nomine sit tradita: ceterum ante traditionem, quamvis bonae fidei quis emptor sit, experiri publiciana non poterit. Aby byla publiciánská žaloba k dispozici, musí být splněny obě podmínky, a to dobrá víra kupující, tak skutečné předání věci kupujícímu. I když provedl nákup v dobré víře, nemůže využít *actio Publiciana* před odevzdáním.

³¹⁸ Ulp. D. 6.2.7.17. Iulianus libro septimo digestorum scripsit traditionem rei emptae oportere bona fide fieri: ideoque si sciens alienam possessionem adprehendit, publiciana eum experiri non posse, quia usucapere non poterit. Nec quisquam putet hoc nos existimare sufficere initio traditionis ignorasse rem alienam, uti quis possit publiciana experiri, sed oportere et tunc bona fide emptorem esse. Julianus v sedmé knize Digestů napsal, že dodání koupené věci musí být provedeno v dobré víře a pokud předstírá vědomě držbu něčeho, co patří někomu jinému, nemůže využít publiciánskou žalobu, protože nebude moci vydržet. A nikdo si nesmí myslet, že podle nás postačí, aby kupující nevěděl, že věc patřila jinému, aby mohl využít publiciánskou žalobu; ale je nutné, aby byl v době koupě v dobré víře.

³¹⁹ Nemusí jít pouze o koupi. K dalším důvodům viz. výše v kapitole 2.2. Ulp. D. 6.2.3. Ait praetor: "Ex iusta causa petet." Praetor říká, že může podat žalobu ze spravedlivého důvodu. Shodně Gai. D. 6.2.13 pr.

³²⁰ Paul. D. 6.2.12.7. Sed etiam is, qui momento possedit, recte hac actione experiretur. Tuto žalobu může podat i ten, kdo má držbu pouze na okamžik.

³²¹ Paul. D. 6.2.12.5. Publiciana actionem etiam de infante servo nondum anniculo uti possumus. *Actio publiciana* můžeme použít, pokud je dítě otrokyně mladší než jeden rok.

³²² Ulp. D. 6.2.7.14.

³²³ Ulp. D. 6.2.7.17.

³²⁴ BONFANTE, Pietro. *Institute...*, s. 349.

³²⁵ Ulp. D. 6.2.7.2. Marcellus libro septimo decimo digestorum scribit eum, qui a furioso ignorans eum furere emit, posse usucapere: ergo et publicianam habebit. Marcellus ve 27. knize Digestů říká, že ten, kdo koupí od šilence, aniž by o tom věděl, může vydržet. Proto má právo na publiciánskou žalobu. Publiciánská žaloba bude směřovat proti třetím osobám nikoli proti šilenci.

³²⁶ Ulp. D. 6.2.7.4. Si a minore quis emerit ignorans eum minore esse, habet publicianam. Koupí-li někdo od nezletilého, aniž by o tom věděl, má publiciánskou žalobu.

³²⁷ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny...*, s. 400.

³²⁸ Ulp. D. 6.2.7.8. In publiciana actione omnia eadem erunt, quae et in rei vindicatione diximus. V publiciánské žalobě musí být dodržena všechna pravidla, které jsme uvedli v rei vindicatio.

5.1. Aktivní a pasivní legitimace, dokazování

Mohou nastat tři odlišné situace. První z nich je, že je žalobcem bonitární vlastník, který nabyl mancipační věc pouhou tradicí *ex iusta causa* od vlastníka.³²⁹ Jedná se o tzv. formální vadu.³³⁰ Mluvíme o *nudum ius Quiritum*.³³¹ Se svojí žalobou by byl úspěšný jak proti samotnému kviriskému vlastníkovi, tak i proti třetí osobě. Žalovaným je zásadně ten, kdo drží, později detentor, ale může jím být i tzv. fiktivní držitel.³³² Žalovaný má ovšem obranu ve formě *exceptio iustit dominii*.³³³ Její pravděpodobné znění bylo: „*si ea res No No non sit*.“ Překlad: „pokud tato věc není ve vlastnictví žalovaného.“ V případě, že by prokázal svoje kviritské vlastnictví, spor by vyhrál. Proti ní má bonitární vlastník *replicatio rei venditae et traditae*.³³⁴ Ta zněla: „*aut si No No rem, Ao Ao venditit et traditit*.“ Překlad: „jestliže žalovaný věc žalobci prodal a odevzdal.“ Kviritský vlastník má navíc *exceptio doli mali*. Ta zněla: „*si in ea re nihil dolom alo Ao Ao factum sit neque fiat*.“³³⁵

Druhou situací je pak taková, kdy je žalobce v dobré víře a danou věc nabyl *ex iusta causa* od nevlastníka. Jde o tzv. materiální vadu.³³⁶ Žaloba byla přípustná tehdy, pokud směřovala proti osobě, která vlastnila na základě žádného nebo slabšího právního titulu.³³⁷ Žalobce bude úspěšný se svou žalobou proti třetí osobě. Žalovaný kviritský vlastník se může úspěšně bránit *exceptio iustit dominii*. Nicméně je třeba rozlišovat situaci, kdy kupující koupili věc od stejného prodejce, nebo odlišného prodejce. Prodejcem se má na mysli nevlastník. V prvním případě platí zásada *prior tempore, potior iure*.³³⁸ Tedy spor vyhraje ta osoba, které byla věc předána dříve. Žalobce prohrál spor, když žalovaný nabyt od jiného, protože v rovném postavení je situace držitele lepší. Platí *melior causa possidentis quam petentis*.³³⁹ Uplatňuje se

³²⁹ Nikoli tedy mancipacio nebo *in iure cessio*, které by směřovaly v takovém případě na nabytí kviritského vlastnictví.

³³⁰ Tamtéž, s. 398.

³³¹ VÁŽNÝ, Jan. *Vlastnictví...*, s. 86. Holé kviritské vlastnictví.

³³² Situace je obdobná jako u *rei vindicatio*.

³³³ Paul. D. 6.2.16. *Exceptio iusti dominii publicianae obicienda est*. Proti Publiciánské žalobě je možné použít námitku právoplatného vlastnictví. Upravený předklad: JUSTINIÁN. *Corpus Iuris Civilis*. Přeložil Peter BLAHO, Jarmila VAŇKOVÁ. Bratislava: Eurokodex, 2008, s. 176.

³³⁴ Prokáže tak, že věc od vlastníka koupil a ten mu ji předal. Srov. výše Herm. D. 21.3.3 pr.

³³⁵ ŽIDLICKÁ, Michaela a SALÁK, Pavel (ed.). In STLOUKALOVÁ, Kamila. *Actiones...*, s. 79.

³³⁶ HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny...*, s. 398.

³³⁷ PETRAK, Marko. *Actio...*, s. 1524.

³³⁸ Dříve v čase, silněji v právu.

³³⁹ Paul. D. 50.17.128 pr. *In pari causa possessor potior haberi debet*. Ve stejné záležitosti je postavení držitele lepší. Ulp. D. 6.2.9.4. *Si duobus quis separatim vendiderit bona fide ementibus, videamus, quis magis publiciana uti possit, utrum is cui priori res tradita est an is qui tantum emit. Et Iulianus libro septimo digestorum scripsit, ut, si quidem ab eodem non domino emerint, potior sit cui priori res tradita*

princip *beatus possidens*.³⁴⁰ Existuje i názor v Digestech, že není třeba takové situace rozlišovat, ale vždy má přednost dřívější předání.³⁴¹ Přikláním se k názoru, že takové situace je třeba odlišovat, jinak by došlo k popření základních výše uvedených principů. Aktivně legitimovaný je taktéž pán uprchlého otroka.³⁴²

Poslední je pak situace, kdy je žalobcem sám kviritský vlastník, který neformálně odevzdal mancipační věc kupujícímu. Podle *ius civile* zůstává nadále kviritským vlastníkem. Se svojí žalobou bude úspěšný proti třetí osobě, ale nikoli proti bonitárnímu vlastníkovi. Důvod, proč se tak rozhodl žalovat, je zejména zjednodušení důkazního břemene a tvrdí pouze formální vady u nabytí věci. Nemusí totiž dokazovat svoje vlastnické právo, a vyhne se tak v *rei vindicatio* tzv. *probatio diabolica*.³⁴³ Zároveň tím ukazuje, že byl na cestě k vydržení. Žalovaný má ale *exceptio rei venditae et traditae*.

Důkazní břemeno je opět jako u *rei vindicatio* na straně žalobce. Na tuto problematiku existují rozdílné názory. Prvním z nich je, že žalobce prokazuje všechny podmínky pro vydržení. Dalším pak, že se *res habilis* a dobrá víra presumuje, a žalobce tím pádem musí prokázat držbu a *iusta causa usucapionis*. Na žalovaného tak zbylo prokázat skutečnosti ohledně svých námitek a důkazem opaku, že věc není *res habilis*, nebo vyvrátit dobrou víru žalobce.³⁴⁴ Stejně tak se žalovaný nemusí

est, quod si a diversis non dominis, melior causa sit possidentis quam petentis. Quae sententia vera est. Jestliže někdo prodal odděleně dvěma kupcům, je třeba zjistit, který z nich je oprávněn použít publiciánskou žalobu dříve. Zda ten, komu byla věc předána jako prvnímu anebo ten, který ji pouze koupil. A Iulianus v sedmé knize Digest píše, že pokud koupili dva od téhož nevlastníka, je v silnějším postavení ten, komu byla jako prvnímu věc předána, protože pokud koupí od různých nevlastníků, má lepší postavení držitel než žalobce. A tento názor je správný. Překlad: Digesta, neboli, Pandekty: svazek I, kniha I-XV, vybrané části = Digesta, seu, Pandectae: tomus I, liber I-XV, fragmenta selecta. Přeložil Peter BLAHO, přeložil Jarmila BARTOŠÍKOVÁ, přeložil Michal SKŘEJPEK, přeložil Jakub ŽYTEK. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, s. 435.

³⁴⁰ HÖNSELL, Heinrich. *Römisches...*, s. 60.

³⁴¹ Ner. D. 19.31.1.2. *Uterque nostrum eandem rem emit a non domino, cum emptio venditioque sine dolo malo fieret, traditaeque est: sive ab eodem emimus sive ab alio atque alio, is ex nobis tuendus est, qui prior ius eius adprehendit, hoc est, cui primum tradita est...* Dva z nás koupili stejnou nemovitost od strany, která nebyla vlastníkem, koupě a prodej byly uzavřeny bez zlého úmyslu a nemovitost byla předána. Ať už jsme koupili od stejné osoby nebo od různých, musí být chráněn ten, kdo nabyt jako první. To znamená ten, komu bylo předáno jako prvnímu...

³⁴² Pomp. D. 6.2.15. *Si servus meus, cum in fuga sit, rem a non domino emit, publiciana mihi competere debet, licet possessionem rei traditae per eum nactus non sim.* Pokud můj otrok na útěku koupí věc od nevlastníka, bude publiciánská žaloba v můj prospěch, i když jsem držbu nezískal.

³⁴³ K obtížnosti takového dokazování viz. kapitola č. 4.

³⁴⁴ PETRAK, Marko. *Actio...*, s. 1526.

účastnit sporu. To plyne z povahy věcné žaloby. Zásadním odlišením od rei vindicatio je, že není třeba prokazovat zaplacení kupní ceny.³⁴⁵

³⁴⁵ Gai. D. 6.2.8. De pretio vero soluto nihil exprimitur: unde potest coniectura capi, quasi nec sententia praetoris ea sit, ut requiratur, an solutum sit pretium. Nic není řečeno o ceně; proto je třeba se domnívat, že si praetor nemyslí, že je třeba se ptát, zda byla zaplacena kupní cena.

Závěr

Cílem mé práce bylo vytvořit ucelený přehled o žalobách *in rem*. To zejména proto, že ne všem žalobám je věnován takový prostor, který by si zasloužily. Mnoho autorů opomíjí *reivindicatio utilitas* a *actio negativa*.

V první kapitole jsem se věnoval tématu držby. Odlišil jsem držbu od vlastnického práva, kdy se jedná o faktické panství nad věcí. Na dvou fragmentech z *Digest* je jasně uveden důkaz toho, že se jedná o zcela odlišné instituty, ačkoli je poklasické právo v důsledku vulgarizace práva ztotožňovalo. Odlišil jsem civilní a naturální držbu. Vymezil jsem rozdíl mezi b. f. a m. f. držitelem, jejichž rozdělení má přesah do odpovědnosti za plody a poškození na věci. V neposlední řádě jsem zmínil ochranu držby pomocí držebních interdikt, aby bylo jasně vidět, že pro tuto situaci existují jiné prostředky ochrany, než jsou vlastnické žaloby.

Ve druhé kapitole jsem se na úvod zabíral pojmem vlastnického práva, kdy se jedná o právní panství nad věcí. S tím jsou spojena i příslušná práva, jak nakládat s věcí, a dokonce ji i zničit. Vlastnické právo je absolutní, ale je možné ho omezit, kdy se následně elasticky navrácí do své původní podoby. Dále jsem odlišil kviritské a bonitární vlastnictví. Tato otázka byla zásadní pro aktivní a pasivní legitimaci u žalob. Zajímavá byla i situace smísení a splynutí, kdy jsem dospěl k závěru, že i zde byla poskytnuta ochrana ve formě *actio ad exhibendum* a následně *rei vindicatio*. Blíže jsem vymezil podmínky vydržení, které jsou klíčovou otázkou pro pochopení *actio Publiciana*. U derivativního nabývání vlastnického byla zásadní *traditio ex iusta causa*, kdy převod mancipační věci vede k nabytí bonitárního vlastnictví a nemancipační věci k nabytí kviritského vlastnictví. *Actio in rem* byly žaloby s účinností *erga omnes*, věčné, bez povinnosti účasti na sporu, předmět sporu byla věc a podáním žaloby nedošlo ke spotřebování sporu.

Na úvod třetí kapitoly začínám vývojem žaloby *rei vindicatio* skrze *legis actio sacramento in rem*, které bylo typické pro své *sacramentum* a kontravindikaci. Následovalo řízení *agere per sponsionem* jako jeho zjednodušení. To bylo bez sázky, ale s kaucí pro *praede litis et vindiciarum*. Změnou bylo i prokazování vlastnického práva, které nyní prokazuje žalobce. Poslední fází bylo za formulového procesu *formulam petitoriam*. Na tomto místě jsem i detailně rozebral formulí vindikace.

Aktivně legitimovaný byl v počátcích pouze římský občan, ale v době justiniánského práva se zrušením vlastnického práva prakticky kdokoli. Důkazní

břemeno žalobce je popsáno jako *probatio diabolica*, ze které vyplývala složitost dokazování. Pasivně legitimovaným byl v řízení legisakčním kontravindikující, později osoba chráněná interdikty *uti possidetis* nebo *utrubi* a za doby Justiniána každý detentor. K tomu se pak přidali i fiktivní držitelé.

Platila zásada pekuniární kondemnace, a proto byl často vlastník *de facto* věc nucen prodat, ačkoli za vyšší částku. Dospívám k tomu, že vydání věci bylo možné až za kogničního procesu. Procesní obrana žalovaného spočívala v námitkách, a to *exceptio in factum*, *exceptio litigiosi*, *exceptio doli*, *exceptio rei venditae et traditae*.

Následně jsem došel k závěru, že bylo možné vindikovat konkrétně specifikovanou věc. Mylné označení není na škodu, pokud jsme i tak schopni věc identifikovat. Je možné vindikovat i hromadnou věc. S věcí musí být vydány i plody, kdy klíčová je dobrá, nebo zlá víra a okamžik litiskontestace. Žalovaný měl taktéž nárok na náklady na věc, které vynaložil, ale zároveň byl odpovědný za škodu nebo zničení věci. I pro tyto situace je zásadní odlišit dobrou a zlou víru, která se promítá do odpovědnosti za náhodu.

V poslední části kapitoly byla uvedena *reivindicatio utiles* pro devět případů podle Iheringa. Těmi jsou darování jako plnění výživného; snoubenci, kteří chtějí po zániku zasnoubení zpět dary; *donatio mortis causa*, kdy lituje dárce daru; bývalá manželka žádá o zrušení manželství; darování mezi manželi; dosavadní vlastník plátka; přesazení stromu na cizí pozemek; obchodování s věcmi vojáka a poručník v zájmu chráněnce. Další dvě situace použití žaloby mohou nastat u dědičného nájemce a zpracování věci.

Čtvrtá kapitola se zabírala *actio negativa*, kterou je třeba odlišovat od *actio negatoria* jako prostředek justiniánského práva. Cílem bylo objasnit situaci věcných břemen. Jde o částečné rušení vlastnického práva s menší intenzitou. U *usufructu* byla zřizována pojistka ve formě *cautinois usufructuariae*. Žalobce proto žaloval prvotně ze stipulace. Pokud taková pojistka nebyla, došlo k použití žaloby *rei vindicatio*. Aktivně legitimovaný byl vlastník a pasivně ten, kdo měl právo odpovídající *utendi fruendi*. Směřovala proti třetím osobám, které vykonávaly *usufructus*, a za justiniánského práva i proti *usufructářům*. Dále jsem se zabýval jejím využitím u služebností, a to zejména Alfenuv případ, kdy se jedná o negativně formulovanou vindikaci. Výjimečně je přípustná i pozitivně formulovaná intence u zvýšení domu. Dále jsem rozebral případy stínění, služebnosti okapu, panujícího a služebného pozemek. V neposlední řadě jsem se vypořádal s imisemi přečnívající střechy, příslušnými interdikty,

spoluvlastníky společné zdi, imisemi kouře, vody a odštěpků kamene, lázněmi a hnojištěm. Na závěr je zmíněna *actio negatoria*, která se stala obecnou žalobou pro všechny nároky. Odpovídám i na otázku dokazování, o kterém v literatuře nepanuje shoda. Důkazní břemeno ohledně prokázání existence domnělého práva by mělo následovat konkrétní domnělý institut, kterého se týká. Nelze proto takové důkazní břemeno stanovit obecně, jako to činí některé publikace bez přihlídnutí k povaze a funkci institutů.

V poslední kapitole jsem se zabíral *actio Publiciana*. Žaloba je datována do roku 70. př. n. l. a byla zavedena praetorem Publiciem. Důvody pro zavedení byla zejména *aequitas* a neexistence účinného prostředku ochrany proti *rei vindicatio*, když byl nabyvatel na cestě k vydržení. Žaloba je vytvořena po vzoru *rei vindicatio*, a proto mají i hodně společného. Odlišné je, že není třeba prokázat zaplacení kupní ceny a *intentio* ve formulí žaloby, zda je žalobce vlastníkem v době držby, kterou finguje soudce. Platí pro ně zásadně stejná pravidla. Je to žaloba honorární, věcná a fiktivní. Finguje se *tempus*, tedy vydržecí doba, a tu si soudce má domyslet. Na případech z *Digest* uvádím splnění ostatních podmínek vydržení, tzn. aby byla věc *res habilis*, předána, dobrá víra, *iusta causa* a držba, která může trvat jen okamžik. Dobrá víra má existovat k okamžiku tradice.

Následně jsem rozlišil situace, kdy aktivně legitimovaný může být jako bonitární vlastník, tak držitel v dobré víře, ale i kviritský vlastník, když se chce vyhnout složitému dokazování. První dopadá na nabytí mancipační věcí tradicí. Žalovaný má námitku *exceptio iustit dominii*. Proti ní má bonitární vlastník *replicatio rei venditae et traditae*. Kviritský vlastník má navíc *exceptio doli mali*. Druhý případ je nabytí *ex iusta causa* od nevlastníka. Zde se musí odlišovat, zda došlo k nabytí od stejného, nebo odlišného nevlastníka. V první situaci je rozhodující dřívější předání a ve druhé, kdo je držitelem, protože jeho situace je lepší. Žalobce bude úspěšný se svou žalobou proti třetí osobě. Žalovaný kviritský vlastník se může úspěšně bránit *exceptio iustit dominii*. Ohledně důkazního břemene není shoda. První názor, který spíše odpovídá *rei vindicatio*, říká, že je třeba, aby žalobce prokázal všechny podmínky vydržení. Podmínky *res habilis* a dobrá víry se presumují, a žalobce tím pádem musí prokázat držbu a *iusta causa usucapionis*. Na žalovaného tak zbylo prokázat skutečnosti ohledně svých námitek a důkazem opaku, že věc není *res habilis*, nebo vyvrátit dobrou víru žalobce.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

BALÍK, Stanislav. Rukověť k dějinám římského práva a jeho institucí. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 221 s.

BARTOŠEK, Milan. Encyklopedie římského práva. 2. přeprac. vyd. Praha: Academia, 1994. 471 s.

BARTOŠEK, Milan, MALÝ, Karel (ed.). *Škola právníckého myšlení*. Praha: Karolinum, 1993, 380 s.

BEHREND, Okko; KNÜTEL, Rolf; KUPISCH, Berthold a SEILER, Hans Hermann (ed.). *Corpus Iuris Civilis: Text und Übersetzung*. 3., überarbeitete Aufl. Heidelberg: C.F. Müller Verlag, 2007, 296 s.

BEKKER, Ernst Imanuel. Die Aktionen des römischen Privatrechts. Erster Band, Ius civile. Berlín: Verlag von Franz Vahlen, 1871, 401 s.

BERGER, Adolf. Encyclopedic dictionary of Roman law. Philadelphia: American Philosophical Society, 1953, 808 s.

BOHÁČEK, Miroslav. ACTIO NEGATORIA (k dějinám zápůrčí žaloby). Praha: Česká akademie věd a umění, 1938, 172 s.

BONFANTE, Pietro. Instituce římského práva. 9. vydání. Brno: ČS. A. S. Právník, 1932. 745 s.

DAJCZAK, Wojciech a kol. Právo římské: základy soukromého práva. Přeložil Petr DOSTALÍK. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. 423 s.

Digesta, neboli, Pandekty: svazek I, kniha I-XV, vybrané části = Digesta, seu, Pandectae: tomus I, liber I-XV, fragmenta selecta. Přeložil Peter BLAHO, přeložil Jarmila BARTOŠÍKOVÁ, přeložil Michal SKŘEJPEK, přeložil Jakub ŽYTEK. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015, 701 s.

DOSTALÍK, Petr. Texty ke studiu římského práva soukromého. 2. vydání. Dokumenty (Čeněk). Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, 208 s.

GAIUS. Učebnice práva ve čtyřech knihách. Přeložil Jaromír KINCL. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. 326 s.

- HARAMIA, Ivan; ŽIDLICKÁ, Michaela a BLAHO, Peter. *Základy rímskeho práva*. Bratislava: Manz, 1997, 483 s.
- HAUSMANINGER, Herbert a BLAHO, Peter. *Praktické prípady z rímskeho práva*. 2. dopl. vyd. Bratislava: Manz, 1998, 250 s.
- HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. opr. vyd. V Praze: J. Otto knihkupec, 1910. 1243 s.
- HEYROVSKÝ, Leopold. *Římský civilní proces*. Knihovna právnické fakulty University Komenského v Bratislavě, svazek 8. Bratislava: Právnická fakulta University Komenského, 1925, 400 s.
- HÖNSELL, Heinrich. *Römisches Recht*. 7. vyd. Berlín: Springer – Verlag, 2010, 227 s
- Iustiniani institutiones: Justiniánské instituce. Přeložil Peter BLAHO, přeložil Michal SKŘEJPEK. Praha: Karolinum, 2010, 411 s.
- JUSTINIÁN. *Corpus Iuris Civilis*. Přeložil Peter BLAHO, Jarmila VAŇKOVÁ. Bratislava: Eurokodex, 2008, 528 s.
- KACPRZAK, Agnieszka a KRZYNÓWEK, Jerzy. *Prawo rzymskie: pytania, kazusy, tablice*. 2. wyd., rozsz. i zmienione. Repetytoria. Warszawa: C.H. Beck, 2008, 352 s.
- KINCL, Jaromír a kol. *Římské právo*. 2. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s.
- KNÜTEL, Rolf a KASER, Max. *Römisches Privatrecht*. 17., wesentlich überarb. und erg. Aufl. München: C.H. Beck, 2003, 530 s.
- KOLAŃCZYK, Kazimierz a KODRĘBSKI, Jan. *Prawo rzymskie*. Wyd. 5., zmienione. Warszawa: LexisNexis, 2007, 521 s.
- KRUEGER, Paulus. *Codex Iustinianus*. Berolini: Weidmannos, 1877. 1102 s. Dostupné také z: <<https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/digest.htm>>
- MAYER-MALY, Theo. *Römisches Privatrecht*. Wien: Springer, 1991, 201 s.
- MERKEL, Johannes. *Abhandlungen aus dem Gebiete des römischen Rechts*. Heft III., Über die Entstehung des römischen Beamtengehaltes und über römische Gerichtsgebühren. Max Niemeyer, 1888. 174 s.

MOMMSEN, Theodorus, KRUEGER, Paulus. *Corpus Iuris Civilis*. Vol. I. Berolini: Weidmannos, 1872. 873 s. Dostupné také z: <<https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/digest.htm>>

REBRO, Karol, BLAHO, Peter. *Rímské právo*. 4. vydání. Bratislava: Iura Edition, 2010, 522 s.

RODRÍGUEZ DIEZ, Javier E. *Potestas alienandi: Transfer of ownership by a non-owner from Roman law to the DCFR*. Oisterwijk: Wof Legal Publishers, 2016. 491 s.

ROZWADOWSKI, Władysław. *Prawo rzymskie: zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*. Wyd. 2. Poznań: Ars boni et aequi, 1992, 332 s.

SKŘEJPEK, Michal. *Texty ke studiu římského práva*. Praha: Nakladatelství Orac, 2001. 279 s.

SOMMER, Otakar. SPÁČIL, Jiří (ed.). *Učebnice soukromého práva římského*. Díl II., Právo majetkové. 2., nezměn. vyd. Klasická právnícká díla. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, 356 s.

VÁŽNÝ, Jan. *Římský proces civilní*. Praha: Melantrich, 1935. viii, 125 s.

VÁŽNÝ, Jan. *Vlastnictví a práva věcná*. Brno: československý akademický spolek Právnický, 1937, 140 s.

VON IHERING, Rudolf a kol. *Jahrbücher für die Dogmatik des heutigen römischen und deutschen Privatrechts*. Jena: G. Fischer, 1857 s.

Odborné články

BĚLOVSKÝ, Petr. *Vydržení v římském právu a komparativním pohledu*. *Ad Notam*, 2007, roč. 13, č. 4, s. 110–118.

BUBELOVÁ, Kamila. *Držitel – detentor nebo possessor?* *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*, 2000, roč. 2, č. 1, s. 29–34.

BUBELOVÁ, Kamila. *Předmět revindikace podle justiniánského práva*. *Acta Universitatis Palackianae Olomucensis*. 2004, s. 48-66.

DOSTALÍK, Petr. *Dědická instituce jako základní obsahová náležitost testamentu*. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. 20, č. 3, s. 275–282.

PETRAK, Marko. *Actio Publiciana u klasičnom rimskom pravu*. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 2012, roč. 62, č. 5–6, s. 1513 – 1535.

PETR, Bohuslav. Nad bývalým, současným i budoucím pojetím držby a vydržení. *Právní rozhledy*. 2005, roč. 13, č. 17, s. 613-622.

SANTUCCI, Gianni. Die *rei vindicatio* im klassischen römischen Recht - ein überblick. Jura and Company. 2014, roč. 20, č. 2, s. 833-846.

Sborník

ŽIDLICKÁ, Michaela a SALÁK, Pavel (ed.). *Actiones, condictiones, exceptiones: 13. setkání právních romanistů České a Slovenské republiky, MU Brno 13-14.5.2011*. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity; sv. č. 397. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 139 s.

Shrnutí

Tématem práce je právní ochrana vlastníka pomocí žalob in rem. Cílem této práce je vytvoření uceleného přehledu o žalobách in rem. Obsahem práce jsou čtyři žaloby in rem. Práce je zpracována do pěti kapitol. První kapitola popisuje pojem, druhy, nabytí, ztrátu a ochranu držby. Druhá kapitola obsahuje pojem, obsah, omezení a druhy vlastnického práva. Dále originární, derivativní nabytí a ochranu vlastnického práva. Třetí kapitola se věnuje rei vindicatio s důrazem na aktivní, pasivní legitimaci, obrany žalovaného, předmět reivindikace, náklady na věc a poškození věci. V poslední podkapitole je druhá žaloba reivindicatio utiles. Čtvrtá kapitola se zabývá actio negativa při usufructu, služebnostech, imisích a přeměnu na actio negatoria. Pátá kapitola se týká actio Publiciana, a to aktivní, pasivní legitimace a problémů s dokazováním.

Summary

The topic of the thesis is the legal protection of the owner by means of lawsuits in rem. The aim of this work is to create a comprehensive overview of lawsuits in rem. The content of the work is four lawsuits in rem. The thesis is divided into five chapters. The first chapter describes the concept, types, acquisition, loss and protection of possession. The second chapter contains the concept, content, limitations and types of property rights. Furthermore, original, derivative acquisition and protection of ownership rights. The third chapter is devoted to rei vindicatio with an emphasis on active and passive legitimation, defense of the defendant, object of revindication, costs of the thing and damage to the thing. In the last subsection, the second claim is reivindicatio utiles. The fourth chapter deals with actio negativa in usufruct, servitudes, imissions and conversion to actio negatoria. The fifth chapter deals with actio publiciana, namely active, passive legitimation and problems of proving.

Klíčová slova

Držba, vlastnické právo, actio in rem, rei vindicatio, reivindicatio utiles, actio negativa, actio negatoria, actio Publiciana, římské právo, žalobce, žalovaný, dokazování

Key words

Possession, ownership, actio in rem, rei vindicatio, reivindicatio utiles, actio negativa, actio negatoria, actio Publiciana, roman law, plaintiff, defendant, proving